

FRØÐI

2/2003

9. árg.

kr. 48,00

Tjóvarnir á Toftanesi

*Føroysk fiskivinna
í seinmiðöld*

Føroyar á hásumri?

*Nýggjur eiturkoppur
í Føroyum*

Elektronisk bókasøvn

KJATTARAR

UNG Á NETINUM

Kjatt og vitan á fingrasnipppum

Tað var ikki sørt bergtakandi at síggja tær fyrstu teldurnar gera innrás á flestu arbeidsplass fyrri eini 15 árum síðan. Tær megnadu neyván stórt meir enn ein nútímans lummaroknari, men vit finga sjón fyrri søgn, at nú bar til at skriva og rokna ymiskt, síggja tað á einum skíggja, og prenta úrlitid á pappír við hol- um í báðum breddum.

Í dag kunnu vit líta aftur á eina menning, har missurin av skrivimaskinuni var tann allarminsta avleiðing av telduni og allari kunningarstjóri. Teldan er ikki bara vordin eitt ómissandi arbeidstól á flestu arbeidsplassum, - hon er í ferð við at gerast ein samskiptsmiðil, sum fá kundu ímynda sær fyrri 15 ár- um síðan. Tú kanst senda teldubrev, lurta eftir tónleiki, avgreiða bankaflytingar, leita eftir telefonnumrum, lesa Dimmalætting ella síggja Dag og viku, tá tað passar tær, - á telduni.

Møguleikarnir hjá føroyingum at gera seg galdandi í hesum umhvørvinum innan vinnu og gransking eru eyðsæddir og góðir. Fyri einaferð skyld kunnu vit luttaka á jøvnum føti við Londonbúgván í einum samskipti, sum ikki er darvað av, at vit eru stódd langt úti í Atlantshavi. Um so er, at vit tryggja okkum at fylgja við tøkni.

"Kjattarar - ung á netinum", sum Firouz Gaini greiðir frá um í blaðnum, snýr seg um enn eitt samskiptisfyrbrigdi í hesum nýggja telduheimi. Her gongur prátið lívliga og skrivliga við viniólk ella fremmand fólk á alnetinum, og her er longu ein serstøk mentan farin at gera seg galdandi við egnum mál- burði og reglum - á føroyskum.

Erhard Jacobsen víðger eisini spurning um kunningarstjóri frá einum øðrum sjónarhorni í grein síni "Nú ert tú sjálv/-ur kunningarstjóri". Skjóta menningin av teldutøkni merkir, at tað nú er møguligt at goyma nógv elektroniskt data á teldunetinum, og tað er ein altsamt minni trupulleiki hjá fólk at fáa atgongd til alt hetta. Hetta hevur broytt virksemd hjá bókasøvnunum, soleiðis at vit brúkarar kunnu sleppa nógv tættari at allari vitanini á bókasavninum heimanífrá. Nú kanst tú sita við hús og blaða í tíðarritum á bókasøvnnum í Føroyum og úti í stóru verð, og tá tú finnur greinina, sum tú leitar eftir, prentar tú hana. Vitanin, sum tú leitar eftir á bókasøvnnum og nógvá aðrastaðni, er væl á veg at nærkast fingrasnipppum tínum.

Og so er hetta helst bara byrjanin.

Góðan lestrarhug!

Nú ert tú sjálv/-ur kunningarstjóri

KJATTARAR - Ung á n

Føroysk fiskivinna í seinmiðöld

Nýggjar eiturkoppur funnin í Føroyum

FØROYA FRÓÐSKAPARFELAG GEVUR FRØÐI ÚT

© Føroya Fróðskaparfelag og høvundarnir.
Frøði er alment visindablað, sum kemur út tvær ferðir árliga.

Haldragjald er kr. 84,- árliga.

Upplag 1300
ISSN 1395-0045

Loyvt er at endurgeva úr Frøði, um vist verður til heimildina.
Verða heilar greinir endurgivnar, má avtala gerast.

AVGREIÐSLA

Jarðfrøðisavnið
Brekktún 1
Postmoga 3169
FO-110 Tórshavn
Tlf. 357000
teldupostur:
frøði@jfs.fo

RITSTUÐLAR

Fiskirannsóknarstovan
Fróðskaparsetur Føroya
Føroya Forminissavn
Føroya Landsbókasavn
Føroya Landsskjalasavn
Føroya Náttúrugripasavn
Heilsufrøðiliga Starvsstovan
Jarðfrøðisavnið

RITSTJÓRN

Erling Isholm
(Ábyrgd)

Lis Mortensen

Hans Joensen

Lena Reinert

AVGREIÐSLA

Bjørg Svabo

Tina Ragnuddóttir

GRAFISK FRAMLEIÐSLA OG PRENT:
Dimmalætting

PERMA:
Kjattarar (Finnur Justinussen)

Íslk
ukka

Heystfagnaður á Náttúru- gripasavninum

Tjóvarnir á Toftanesi

Hetta kundi verið Føroyar á hásumri

- 4** **Hetta kundi verið Føroyar á hásumri**
Bogi Hansen, Fiskirannsóknarstovan
- 9** **Fýramannafar smíðað í Hoyvík**
Regin Debess, Føroya Fornminnissavn
- 10** **KJATTARAR - Ung á netinum**
Firouz Gaini, Fróðskaparsetur Føroya
- 15** **Nýggjur eiturkoppur
funnin í Føroyum**
Eyðfinn Magnussen, Fróðskaparsetur Føroya
- 16** **Føroysk fiskivinna í seinmiðöld**
Andras Mortensen, Føroya Fornminnissavn
- 21** **Heystfagnaður
á Náttúrugripasavninum**
Lis Mortensen, Jarðfrøðisavnið
- 23** **Nú ert tú sjálf/-ur kunningarstjóri**
Erhard Jacobsen, Føroya Landsbókasavn
- 28** **Avstralsk tjóvaklukka**
Dorete Bloch, Føroya Náttúrugripasavn
- 30** **Tjóvarnir á Toftanesi**
*Anja Andreasen, Føroya Landsskjalasavn
Hákun Andreasen, Føroya Fornminnissavn*
- 34** **Postkort við tara**
*Ruth Nielsen,
Botanisk Museum & Centralbibliotek*

RITUMBOÐSRÁÐ

Anna Maria Fosaa
plantufrøðingur

Sámal T. F. Johansen
søgu- og landfrøðingur

Elin S. Jacobsen
søgufrøðingur

Óluva Niclasen
matvoruverkfrøðingur

Símun V. Arge
iornfrøðingur

Gunnar Bjarnason
búnaðarfrøðingur

Eilíf Gaard
havlívrøðingur

Durita Joensen
bókavørður

NÝGGIR HALDARAR

kunnu tekna seg
há avgreiðsluni.

ELDRI ÚTGÁVUR AV FRØÐI

fáast við at venda sær
til avgreiðsluna.

GREINIR TIL BLADIÐ

Almennar, vísindarligar
greinir kunnu sendast
ritstjórnini. Skrivlig
høvundsleiðbeining fæst frá
avgreiðsluni.

LÝSINGAR TIL FRØÐI

Er áhugi fyri at lýsa
í bladnum, setið tykkum
tá í samband við ritstjórnina,
telefon 315302
fjarsemil 322074
teldupostur: frodi@jfs.fo

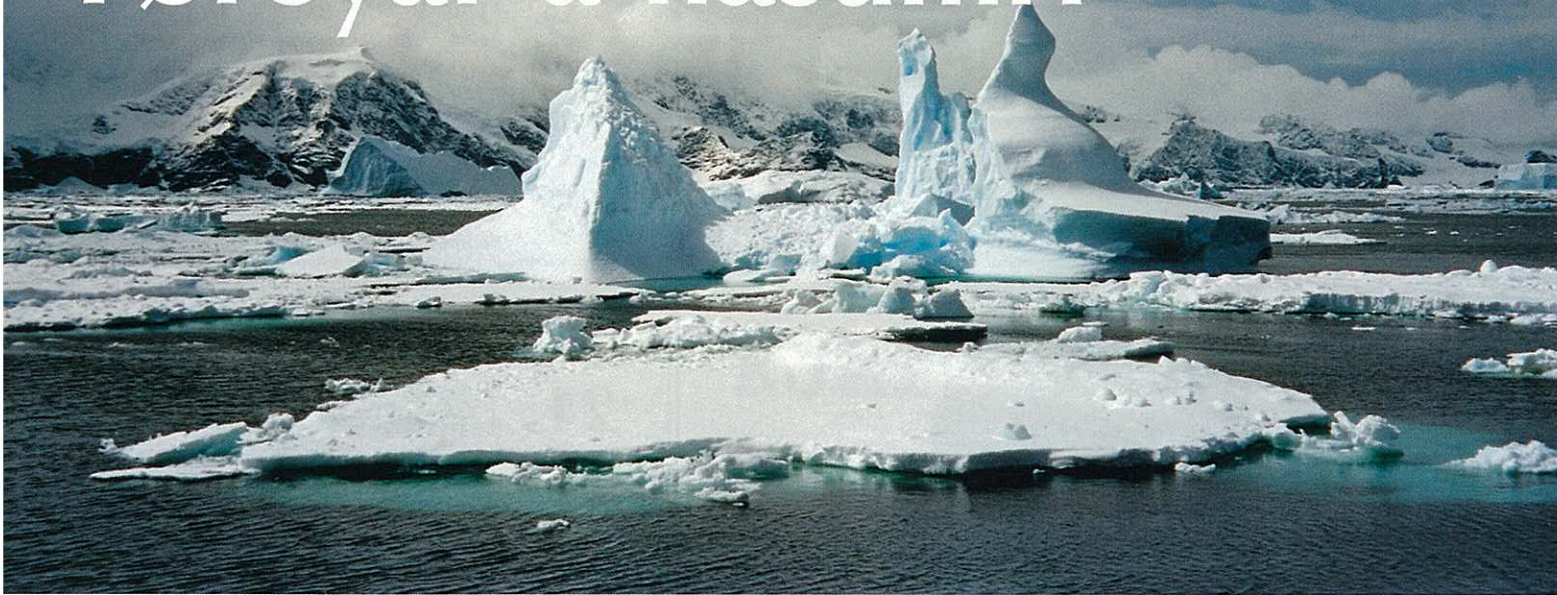
LÝSINGAPRÍSUR

Heil síða: Kr. 5.000,-
Hálf síða: Kr. 3.000,-
Triðingssíða: Kr. 2.000,-
(íroknað meirvirðisgjald)

FRØÐILIGUR

RÆTTLESTUR:
Ritumboðsráðið
Málslig ráðgeving: Jóhan
Hendrik W. Poulsen prof.

Hetta kundi verið Føroyar á hásumri

Oyggin Signy liggur á næstan sama breiddarstigi sum Føroyar, men bara á syðru hálvu. Myndin er tikin seinast í januar 2003. Tá var hásummar á syðru hálvu, svarandi til ólavsøkutíð hjá okkum. Men Signy hevur ikki, eins og Føroyar, eitt rák av heitum sjógvi, sum kemur framvið. Sjógvurin var eini 10 stig kaldari, enn hann er hjá okkum á sumri. Ísfjöllini lógu í klettin, og inni á landi var hareftir.

BOGI HANSEN
FISKIRANNSÓKNARSTOVAN

Við ársbyrjan 2003 slapp eg at halda summarfrí umborð á einum bretska rannsóknarskipi, "RRS Ernest Shackleton", á ferð til økið kring Antarktis (1. mynd). Vit sigldu frá Falklandsoyggjunum til Antarktis (2. mynd) og aftur. Á ferðini hjálpti eg teimum umborð at gera kanningar í Weddellhavinum, og tað var áhugavert at síggja, hvussu nógv viðurskiftini á stórum dýpi har suðuri líkjast tí djúpa sjónum kring Føroyar, samstundis sum stórir munur er við vatnskorpuna. Tað var eisini spennandi at sigla í ísinum; síggja djóralívið, sum har er (3. mynd), ella bara at hyggja at ísinum sjálvum, sum kann

vera ótrúliga vakur (4. mynd).

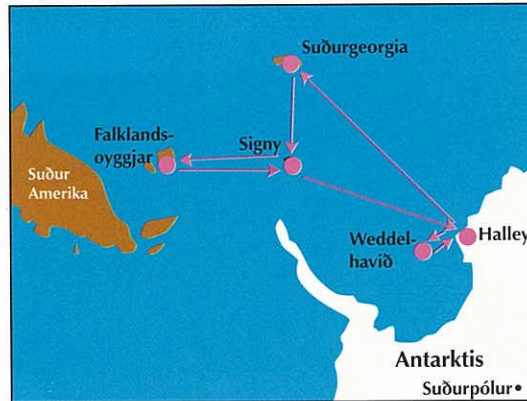
Vit lögdu tvær ferðir at ískantinum á Antarktis fyri at flyta útgerð til ta bretska "Halley" kanningarstöðina og taka fólk haðani (2. mynd). Tað var ikki altíð líka lætt (5. mynd); men hóast kalt og oyðið er Antarktis í sínum reinleika ótrúliga vakurt. Vit fingur eisini høvi til at vitja nakrar av oyggjunum, sum liggja rundanum, m.a. Suðurgeorgia (6. mynd). Men tað, sum eg gleddi meg mest til, var at síggja Signy oynna. Henda oyggj, sum er uppkallað eftir konuni hjá einum norskum hvalaskipara, liggur á 60° 43' suðurbreidd (1. mynd), t.e. eitt vet nærri ekvator enn Føroyar. Tú kundi tí kanska væntað, at henda oyggin var ein spegilmynd av Føroyum.

(2. mynd) Shackleton hevur lagt at ískantinum á Antarktis tætt við bretska kanningarstöðina Halley og lossar oljutunnur til stöðina

(3. mynd) Pingvinir flýggja burtur frá rennuni, sum Shackleton hevur brotið gjøgnum havísin í Weddellhavinum.

Vit vitjaðu Signy fyrstu ferð á vegnum til Antarktis og komu hagar seint í januar 2003. Hetta er hásummartíð á syðru hálvu; men har var kaldari enn ein vanligan føroyskan vetrardag. Í sjónum lá hitin um -1 hitastig (eitt kuldestig). Ísfjöll flutu kring oynna, og ísflakar lógu heilt inn móti landi (7. mynd). Uppi á landi var ikki stórt mætari, og lítið var av gróðri. Sera vakrar skónir sóust á klettunum, og mosi var eisini her og har (8. mynd); men blómuplantur sást ikki nógv til. Á Signy eru bara tvey sløg av blómuplantum í mun til meira enn tríhundrað í Føroyum.

(1. mynd) Antarktis er tað ísfjalda meginlandið, sum heimsins suðurpólur liggur á. Teir reyðu píllarnir vísa siglingarleiðina hjá RRS Ernest Shackleton frá Falklandsøygjunum til Antarktis og aftur.

(4. mynd) Ísfjöll á havinum norðan fyri Antarktis.

(6. mynd) Tann gamla rustaða norska hvalastøðin í Grytviken á Suðurgeorgia.

(7. mynd) Á Signy liggur havísurin inn í klettin, og har yður í pingvinum.

í sjónum. Hóast tað er kalt, er havið kring oynna ríkt og føðir pingvinir, kópar og fugl, sum halda til á oynni. Tilsamans eru eini 17-18 ymisk sløg av pingvinum til í heiminum, men bara nøkur fá teirra eru vanlig á Signy. Vit sóu mest tær sonevndu Chinstrap pingvinirnar (*Pygoscelis antarctica*) (9. mynd). Tær stóðu í stórum hópum, næstan sum eitt lundaland at síggja til (7. mynd). Har vóru eisini ymisk sløg av kópi (10. mynd). Eins og á Suðurgeorgia og aðrastaðni kring Antarktis eru djórini ógvuliga spök.

(8. mynd) Skónir og mosi eru tað mesta, ið sæst til gróður á Signy.

Fuglurin á Signy fær eisini føði úr sjónum. Heiðafugl sást tú ongan, men ymisk sløg av sjófugli; teirra millum tann ógloymandi albatrossin (11. mynd). Hesin mýtiski fuglur, sum ferðast túsundir av kilometrum, tó at tú neyvan sært hann røra veingirnar. Sjómenn hildu fyrr, at druknaðir felagar vórðu endurføddir í albatrossum.

Tá so lítið grør á landi, mugu djórini á Signy liva av onkrum øðrum, og tey liva av tí sum er

Nei, Signy er ikki nøkur spegilmynd av Føroyum, og tú kanst spyrja, um tað er tí, at Signy liggur so illa fyri. Tað er tað kanska fyri ein

(5. mynd) Nakrar Adeliepingvinir bøna og biðja eina Keisarapingvin um at sleppa okkum at leggja at ískantinum tætt við Halley støðina (1. mynd). Tað var, sum tað kanska sæst á myndini, til fánýtis. Vit máttu finna okkum eitt annað atløgustað.

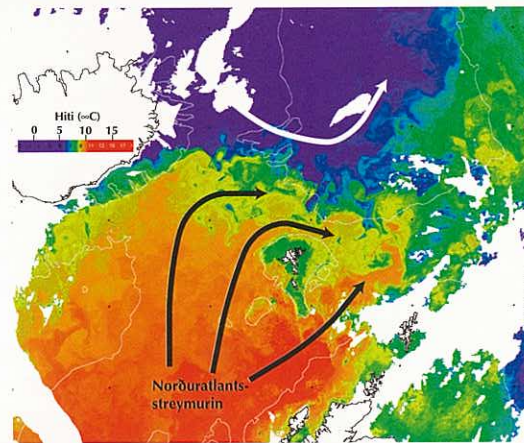

(10. mynd) Fýra veldigir fíllakópar av tí syðra slagnum (*Mirounga leonina*) liggja og dovnast á Signy.

part; men høvuðsgrundin er tann, at Føroyar liggja so væl fyri. Fram við Føroyum rekur flógvur sjógvur, sum kemur sunnaneftir úr Atlantshavinum (12. mynd). Hetta er Norðuratlantsstreygurin (ofta nevndur Golfstreygurin), sum ber nógvan hita við sær. Tað er neyván bara hesin streygurin, sum ger munin millum okkum og Signy; men hann eigur sín stóra part av heiðrinum. Uttan henda streym hevði tað ivaleyst verið 5-10 stig kaldari í Føroyum, bæði á sjógvi og landi.

Tað er tí eitt sindur ræðandi at hugsa sær, at hesin streymur kanska er farin at vikna av okk-

(12. mynd) Myndin er tikin frá fylgisveini við infrareyðum ljósi, og hon vísir hitan í vatnskorpuni tann 18. apríl 2003. Tess reyðari myndin er, tess heitari var sjógvurin. Sambandið millum hita og lit er víst við einum skala, sum liggur yvir Íslandi. Teir svørtu pílarin vísa Norðuratlantsstreygurin, sum førir flógvan sjógv kring Føroyar og heldur teimum køldu streymunum norðaneftir (hvítur pílar) burturi. Myndina hevur Peter Miller á Plymouth Marine Laboratory í Onglandi latið.

(9. mynd) Chinstrappingviðir á Signy.

(11. mynd)
Albatrossur á sveimi.

(13. mynd) Seinasta myndin frá Signy á hesi ferð. Píllurin vísir á eina einstaka ljósperu, sum hómast ógvuliga veikt gjøgnum kavarokið og ber boð um, at fólk eru eftir á oynni.

ara egnu ávum. Í 21. øld fer jørðin sum heild óivað at hitna fleiri stig av tí, at luftin stødugt verður dálkað við koldioksi og øðrum evnum, sum ávirka veðurlagið. Útrokningar benda á, at hetta kann føra við sær, at Norðuratlantsstreymurin fer at vikna. Um so verður ella ikki, veit ongin við vissu í dag; men skuldi tað hent, so fer tað at køla um hjá okkum og at virka móti alheims upphitingini. Tað ber tí ikki til at siga, um Føroyar fara at hitna ella kólna

ta komandi øldina. Tað einasta vit vita við rímligari vissu er, at veðurlagið hjá okkum fer at broytast. Tað er lítið trúligt, at vit í komandi øld fara at fáa veður, sum minnir um tað á Signy; men at broytingar verða, er rímliga vist.

Á veg heimaftur frá Antarktis ankraðu vit aftur út fyri Signy. Vit vóru nú komin inn í mars mánað, sum har suðuri svarar til september hjá okkum, og veðrið var so ófantaligt, at vit ikki sluppu á land. Gjøgnum kavarokið hómaðu vit eina einstaka ljósperu (13. mynd), sum boðaði frá, at her vóru fólk á oynni, sum skuldu verða har komandi suðurveturin. Eg gleddist við, at eg var á veg heim til Føroya, har vit, hóast nógv grenj um veðrið, hava fingið nógv lýggjari veðurlag, enn nakar kundi væntað. Og eg vónaði, at vit ikki av egnum býttleika, hava spilt okkum hesa natúrunnar gávu burtur.

BOGI HANSEN

er útbúgvinn havfrøðingur og starvast á Fiskirannsóknarstovuni. Hann arbeidir við at kanna sjógvin kring Føroyar fyri betri at skilja ta ávirkan, sum havið hevur á fisk og annað livandi og á veðurlagið.

teldupostur: bogihan@frs.fo

Fýramannafar smíðað í Hoyvík

(Mynd: Føroya Fornminnissavn)

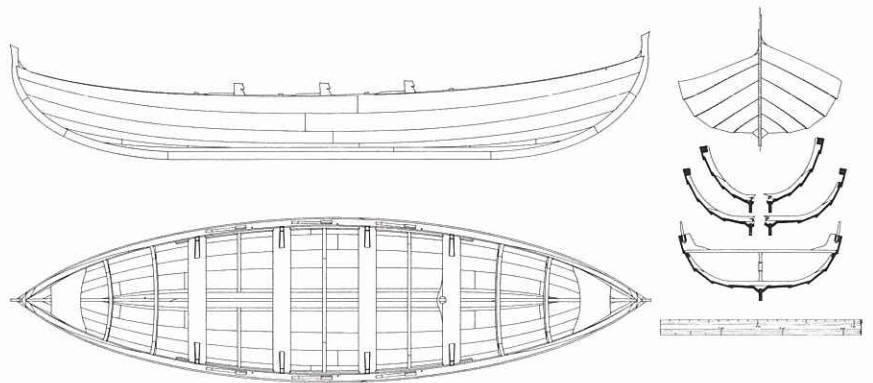

REGIN DEBESS
FØROYA FORNMINNISAVN

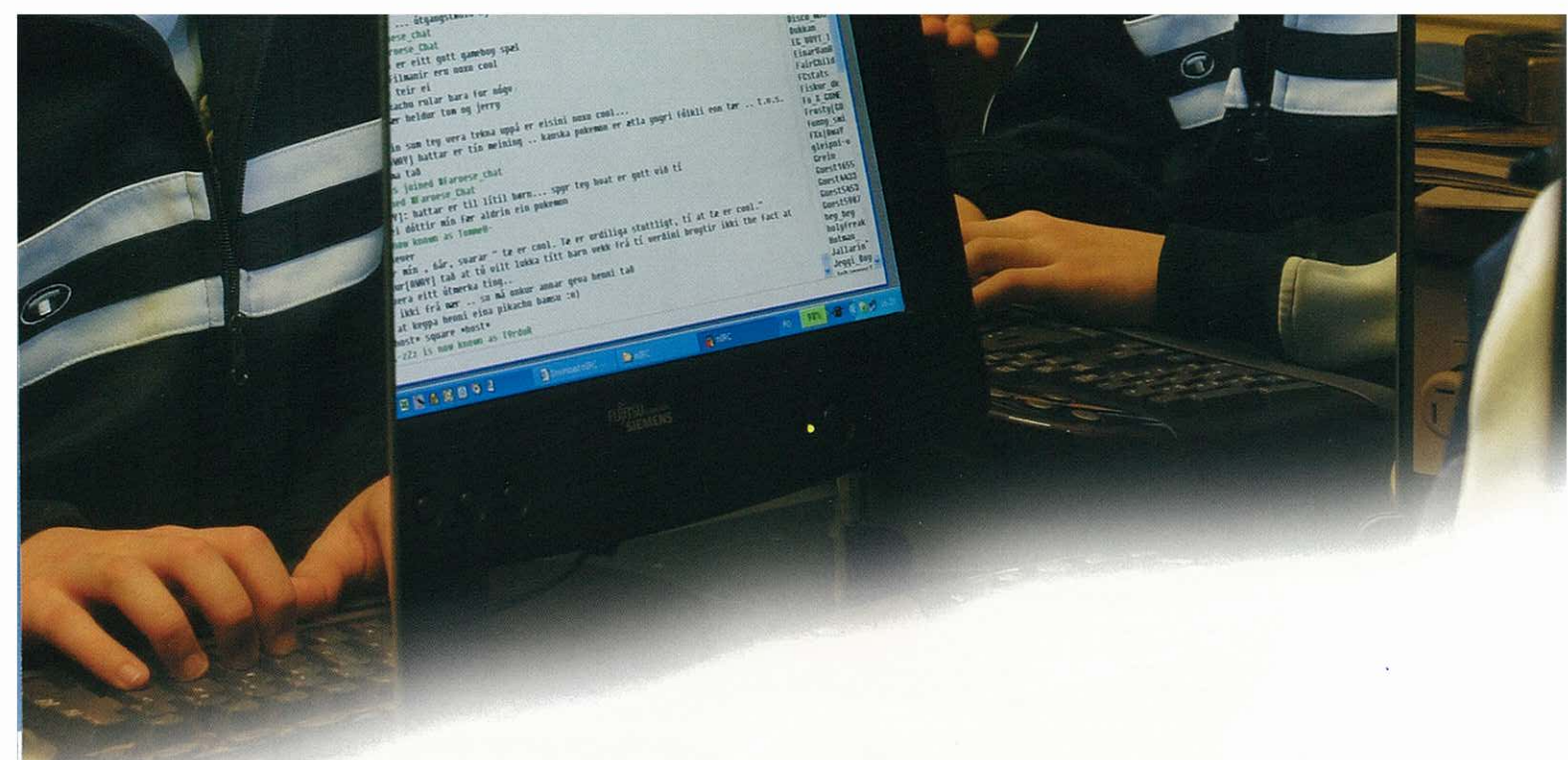
Á vári 2002 smíðaði Andrass Joensen eitt fýramannafar í hølunum hjá Føroya Fornminnissavni í Hoyvík.

Ein um 100 ára gamal bátur, nevndur Múlabáturin, varð nýttur sum fyrimynd. Henda bátin smíðaði kendi bátasmiðurin, Poul Hansen í Yvirstovu í Svínøi, ættaður úr Norðnástovu í Mikladali, til Jógvan Olsen í Múla.

Báturin var hin fyrsti, Andrass Joensen hevur smíðað, og farið var fram eftir serligum hátti. Smíðað varð við støði í uppmátinum, sum Verland Johansen gjørdi í 1970, og Andrass reinteknaði í sambandi við útgávuna av bókini *Hin føroyski róðrabáturin* eftir Andras Mortensen. Meðan smíðað varð, stóð hin gamli báturin inni á loftinum, soleiðis at eisini bar til at kanna, hvussu gamli bátasmiðurin hevði gjørt í smálutum. Fyri at endurgerðin av skipinum skuldi verða so neyv sum gjørligt, gjørdi Andrass Joensen sær skabilónir at halda seg til. Felagið Kiwanis læt fýramannafarið smíða til burturlutingar á ólavsøku.

(Mynd: Føroya Fornminnissavn)

KJATTARAR

- Ung á netinum

Ung í Føroyum í dag eru fyrsta ættarliðið, ið er vaksið upp við bæði sjónvarpi, teldum og fartelefnum. Nógv er broytt í Føroyum seinastu tjúgu árin.

FIROUZ GAINI
FRÓDSKAPARSETUR FØROYA

Smá samfeløg

Alnótin, ið kom til Føroya fyrst í 1990-árunum, er sera áhugaverd skipan, og hon hevur, sær tað út til, ikki somu eyðkenni í smáum gjøgnumskygdum samfeløgum sum í stórrum samfeløgum. Eyðun Andreassen, fólkalívfrøðingur, sigur í síni doktoraritgerð *Folkelig Offentlighed* (1992: 296), at í "et lille samfund som det færøske spiller personlige relationer en om end ikke vigtigere så i hvert fald tyde-

ligere rolle end i større samfund. Det personlige præger debatten på alle niveauer og områder, også det historiske". Hóast Eyðun Andreassen vísir til kjakið, sum var í Føroyum, áðrenn sjónvarpið kom til landið, so eru persónlig sambond eisini viðkomandi í mun til, hvussu ung nýta alnótina til dæmis til kjatt og teldupost.

Tað er torført at vera navnleysur sum kjattari í Føroyum, í hvussu er um ein kjattar ofta, tí flestu kjattararnir vita um ella kenna hvør annan. Harvið verður samskiftið mangan persón-

ligt, hóast innihaldið í samskiftinum ikki altíð svarar til “vanligar” samrøður. Luttakararnir á kjattkanalunum eru úr øllum bygdum og oyggjum landsins, sjálvt smáum útoyggjum, og harvið kann ein fáa kjattsamband við fólk úr øllum pørtum av landinum. Teir flestu kjattararnir eru millum 16 og 24 ár.

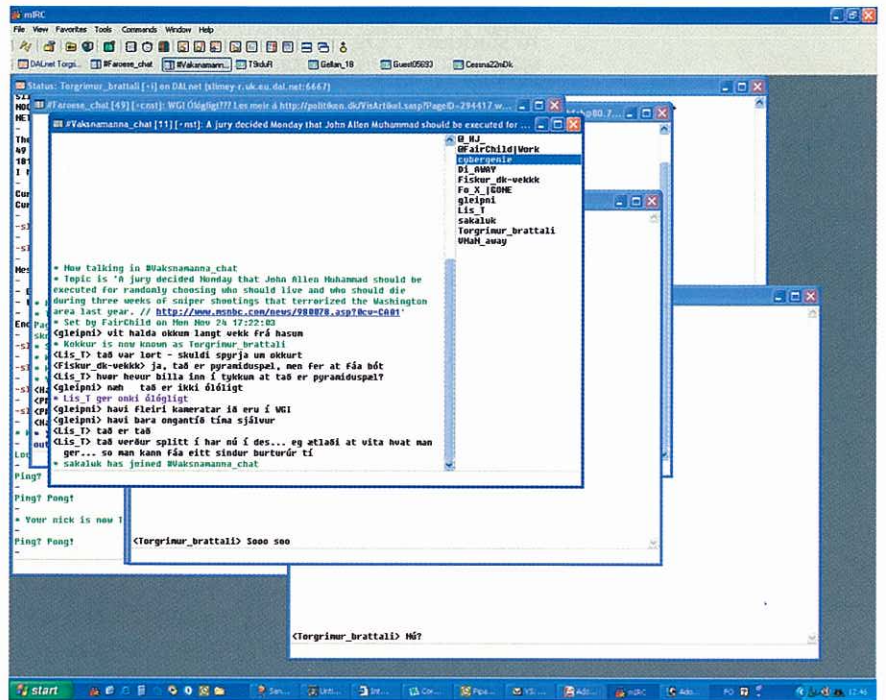
Kjattmentanin í Føroyum røkkur víða; fleiri hundrad børn og ung sita og kjatta hvørt kvøld ella fleiri kvøld um vikuna. At tendra telduna hjá sær og fara inn í eitt kjattrúm er, sigur danski granskarin Birgitte Holm Sørensen (2001: 11), “som at træde ind i et rum, hvor der er mange talende mennesker til stede, og hvor mange samtaletråde krydser hinanden og er i spil”. Tað eru nógvar óskrivaðar reglur í sambandi við kjatt, og tann, ið fyrri fyrstu ferð stígur inn í eitt kjattrúm, kann illa loyna, at hann er nýggjur og óroyndur.

Tekstur í kjatt

Tað eru nógvar styttingar fyri orð og setningar - bæði lokalar og globalar útgávur - sum kjattarar brúka fyri at spara tíð og pláss í sínum kjattsamskipti. Haraftrat kann ein stytta øll long og torskild orð eftir egnum hugflogi; vanligt er at blaka endingarnar í orðum burtur, um ein heldur at hinir kjattararnir kunnu skilja innihaldið; ella at ein skrivar orð við ljóðskrift - sum tey verða framborin. Teir yngstu kjattararnir, sum eru 10-12 ár, eru sum vera man ikki so stinnir í rættskriving. Málsligar villur kunnu viðhvørt avdúka ein ungan kjattara, sum gevur seg út fyri at vera eldri enn hann veruliga er.

Ein nógv brúkt stytting í føroyskum kjatti er til dømis “klax”, ið merkir Klaksvík. Tá ein kjattari fortelur, at hann er úr “klax”, so vita øll, at hann meinir við Klaksvík. Líkandi styttingar eru fyri aðrar bygdir. Tað eru eisini nógvar teknsamansetingar, ið skulu ímynda kropsligar lýsingar, rørslur og lutir. Tær kendastu eru tær óteljandi útgávnar av “smiley” sum verða brúktar at gera samskiptið sjónligt.

Í Føroyum brúka tey ungu eisini nógvar enskar vendingar, ikki minst tær grovu og fúlu, úr filmum og tónleiki, og tað kemur stöðugt nýtt slang inn í málið, sum allir tannáringar á netinum eiga at kenna til. Tó er stórir munur á málburðinum í teimum ymsu aldursbólkunum og kjattkanalunum. Nakrar av teimum nýggju kjattkanalunum vórðu stovnaðar av vaksnum, sum vóru ørg inn á børn, ið áhaldandi settu seg í samband við tey fyrri at kjatta um skateboard, Eminem ella nær ið næsta barnadiskotek fór at vera. Á heimasíðuni hjá Faroese_chat hevur verið jakast um at gera nýggja kanal til tey børnini (umleið 10-12 ár), sum “órógva” tey 16-20 ára gomlu á Faroese_chat.

Kjattsamskipti

Fyrsti varhugin hevur stóran týðning - eisini tá tað snýr seg um kjatt. Ein metir tann fremmanda kjattaran eftir innihaldinum í tekstinum, tí hann sigur, og viðhvørt eisini tí málsliga stiginum. Tá ið tað er ein-til-ein kjatt (privat kjatt) fer samrøðan fram soleiðis, at partarnir leggja fyri við siðiligum spurningum, fyri síðan at finna útav, um ein tímir at halda á at kjatta við hesum persóninum, ella um ein bara skal siga “okey, eg má fara nú...” og so fara víðari til tann næsta persónin á kanalini. Tey, ið kjatta við alla kanalina - tað merkir, at øll, sum kjatta, síggja tekstreglur teirra - eru ofta garvaðir kjattarar, ið logga seg á hvørt kvøld og kenna nærum øll á kanalini.

Nakað tað fyrsta ein kjattari spyr um er: aldur, kyn og bústað, ið á enskum verður stýtt til ASL (Age Sex Location). Tað kann tó virka eitt sindur ógvusligt at leggja fyri við “ASL” í fyrstu tekstreglu. Nógvir kjattarar hava nøvn (nick), sum í sjálvum sær lýsa aldur, kyn og bústað teirra. Til dømis kann ein kjattari eita “Female24” ella “Klax Girl”. Hetta eru nøvn, sum eru sera løtt at skilja, men garvaðir kjattarar velja ofta at brúka sera samansett nøvn, ið tykjast fullkomiliga óskiljandi fyri ókunnug. Á Faroese_chat er til dømis ein kjattari, sum kallast fyri “SyDrOnX”. Teir yngstu kjattararnir skapa ofta síni nøvn eftir fyrmyndum í tónleikaheiminum ella eggjandi orðum, sum til dømis “HotBabe” ella “Shakira”. Nøvnini virka lokkandi á aðrar ungar kjattarar, kanska serliga av hinum kyninum.

Um kjattsamskiptið ikki byrjar við ASL-spurninginum, so leggur ein til dømis fyri við: “hey, hvussu gongur?” ella “hey, hvar í Føroyum ert

tú staddur?". Og um hin parturin velur at svara spurninginum, so heldur samskiptið á, til kjattararnir vita aldur, kyn, bústað, áhugamál, og mangt annað um hvør annan. Ein kjattsamrøða er mangan sera stutt. Tveir persónar heilsast, fortelja okkurt stuttligt, og enda síðan samrøðuna. Hjá nógvum av teimum yngstu á kjattkanalunum er kjatt rein tíðarstyttning, eins og at spæla PlayStation II ella hyggja at einum DVD-filmi.

Tær best umtóktu kjattkanalirnar eru Faroese_chat og Vaksnamanna_chat. Tann einasti veruligi munurin á teimum er, at fyrrnevnda hevur eitt sindur yngri kjattarar enn hin seinna. Nógvir kjattarar eru tó at finna á báðum kanalunum í senn. Av øðrum kanalum kann nevast Heitt, ið roynir at føra seg fram sum meira spennandi og "eksotisk" enn hinar kjattkanalirnar. Føroyar eru lítið samfelag og nógv av teimum, sum eru at finna á Heitt, eru eisini á hinum kanalunum. Kjattkanalirnar royna tó at skapa sær ein serligan samleika, at vera øðrvísi, og hava sínar egnu heimasíður við alskyns upplýsingum: um kjattarar, myndir, kjak, vegleiðing og ráðgeving í sambandi við kjatt, og so framvegis. Á heimasíðuni hjá Faroese_chat er ein kalendar, har ið føðingardagarnir hjá nógvum kjattarum standa niðurskrivaðir. Eisini stendur um konsertir og DJ-Show, sum verða í næstum.

Reglur og siðir

Tær føroysku kjattkanalirnar eru sjálvandi føroysktmæltar og tætt knýttar at føroyskum við-

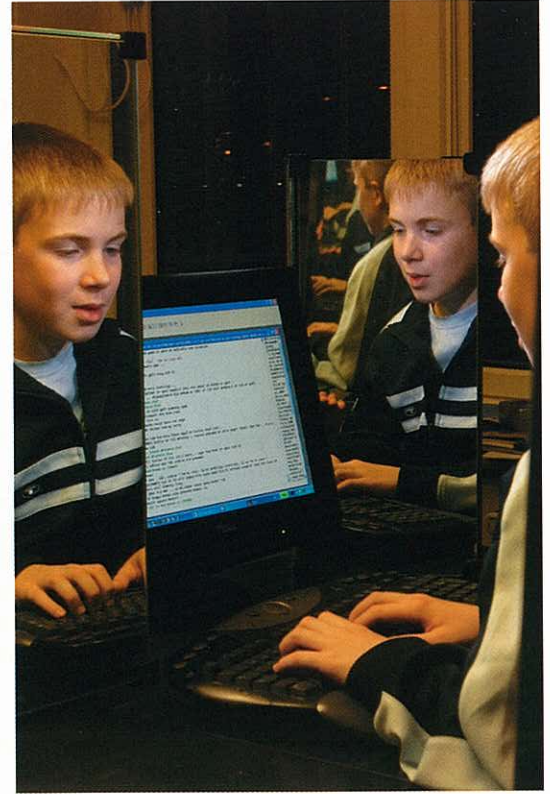
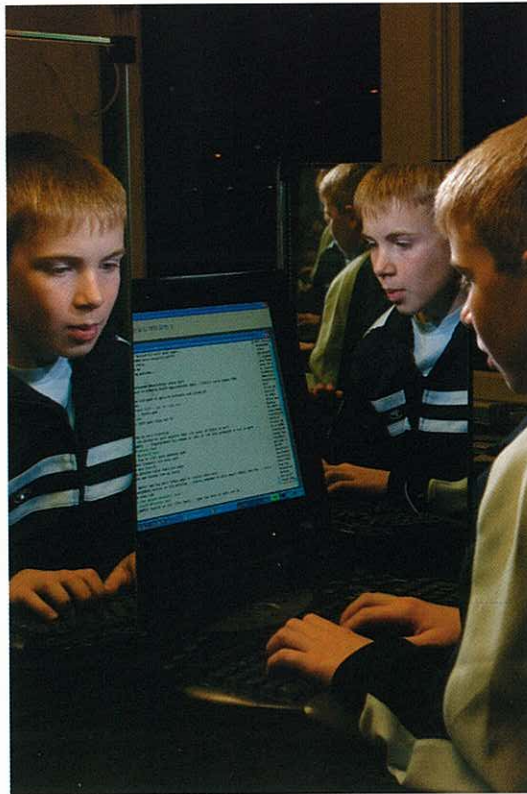
urskiptum. Næstan allir kjattararnir búgva í Føroyum; størsta undantakið eru útisetar í Danmark, oftast ung lesandi, ið búgva niðri, men hava ætlanir um at flyta heim um 2-3 ár.

Tey, sum kjatta, eru sera ymisk, hóast tey hava felags áhugamál, ið hoyra til kjattmentanina. Tey hava eina grundleggjandi tekniska vitan um, hvussu tú fært atgongd til kjattkanalirnar, hvørji forrit skulu leggjast á telduna (um ein kjattar heima) og eina sosiala vitan um, hvussu tú førir seg fram á kanalunum. Á teimum flestu kanalunum eru "eftirlitsfólk", ið fylgja við í samskiptinum, og kjattarar, sum bróta reglur og góðan sið, verða tveittir út úr kanalini. Til dømis er ikki loyvt at nýta kjattkanalirnar til at lýsa fyri feløg og fyrirkur. Tað er ikki loyvt at brúka kjattaranøvn, ið kunnu virka ágangandi á hini. Nýggir kjattarar kunnu, á heimasíðunum hjá kanalunum, finna tær upplýsingar, tey hava brúkt fyri fyrri at koma í gongd. Á heimasíðuni hjá Vaksnamanna_chat byrja "Góð ráð til nýggjar chattarar" soleiðis:

Hendan síðan er um, hvussu tú ansar tær sjálvum og øðrum á alnótini

Í veruliga lívinum, er tað torført at geva seg út fyri, at vera ein annar enn man er. Men á alnótini sær heimurin heilt øðrvísi út.

Á alnótini er lætt at krógva seg aftanfyrir nøvn sum "Mussarin28" ella "Rambo", soleiðis at tann, ið tú chattar við, ikki hevur ánlisi av, hvør tú í veruleikanum er. Og tað er í nógvum

førum tað stuttliga við at hitta onnur á alnótini.

Líka nógv, ið er spennandi at spæla ein annar enn tú dagliga er, so kann anonymiteturin eisini hava vandar við sær. Tíverri er tað onki loyndarmál, at alnótin eisini verður brúkt av fólkkum, ið ikki eru guðs bestu. [...]

Fyrsta punkt í reglugerðini hjá Vaksna-manna_chat ljóðar heilt einfalt: "Uppfør teg pent, og sámiliga. Ikki irritera hini fólkinum sum eru á chattinum. Lat vera við at nýta ein málbúrd, sum kann vera stoytandi fyri hini". Tíverri virða øll ikki hesa reglu, men sum heild má tó sigast, at gestirnir á kjattkanalunum ikki hava nakra grund til at kenna andstygd. Og í privatum kjattsamskipti kunnu onnur sjálvandi ikki vita, hvat ið verður sagt og avtalað.

Nógvir kjattarar hava sum endamál at fáa nýggjar vinir ella gentu/drong, og tað merkir, at tey ynskja at finna fólk, ið tey kunnu hitta í veruliga lívinum. Tað eru nógv sokallað kjattarapør í Føroyum, og á heimasíðuni hjá Faroese_chat hevur verið kjak um, hvør ið er ársins kjattarapar. Nógv teirra, ið hava skrivað inn og givið eitt boð, nevna tað unga parið við bæði teirra kjattara- og veruligu nøvnum. Tað er týðiligt, at nógvir kjattarar kenna hvør annan so mikið væl, at tey brúka bæði kjattaranøvnini og tey veruligu nøvnini, uttan at hugsa um anonymitetin hjá viðkomandi persónum. Tey kenna seg trygg, tí tey kenna hvør annan í tí veruliga lívinum og ikki einans á netinum.

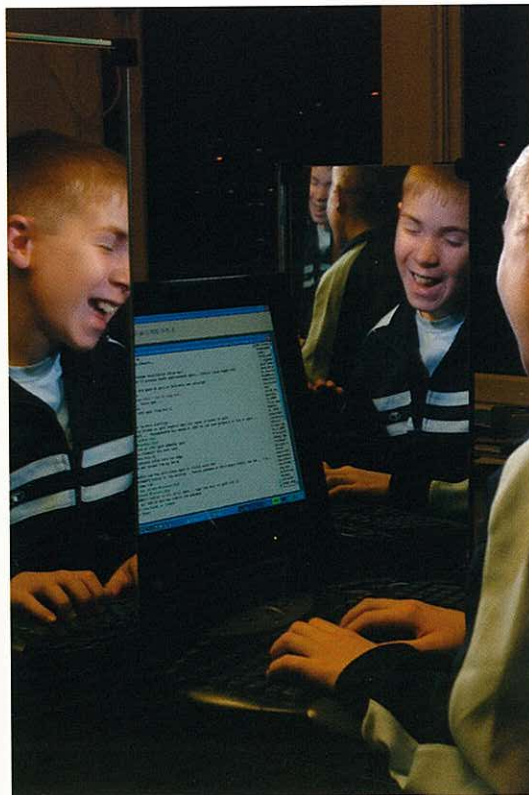
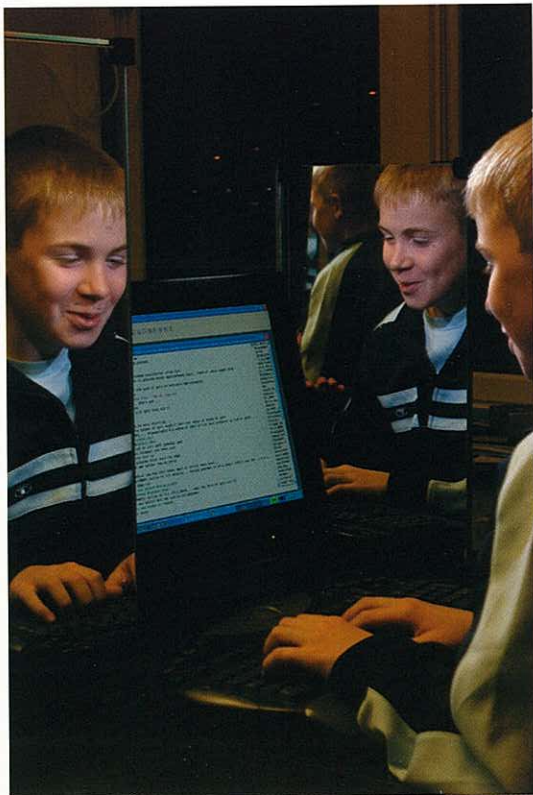
Føroysk kjattmentan er grundað á nýtslu av globalari kunningartøkni, alnótini, fyri at sam-

skifta í einum tykisungdómssamfelag. Tøknin skapar nakrar nýggjar móguleikar, men hon verður samstundis lagað til lokal viðurskipti av brúkarunum. Persónarnir, so at siga, mynda og "temja" tøkna, men verða samstundis sjálvir lagaðir til tøkna, ið setir karmar og treytir fyri samskiptið. Harvið er føroyskt kjatt ikki tað sama sum danskt ella norskt kjatt. Tað tykisliga – virtuella – samfelagið speglar á ein hátt tað veruliga sosiala samfelagið. Persónligu sambondini eru týðandi í Føroyum, eisini eftir at alnótin og fartelesonirnar eru komnar til landið. Føroyskir kjattarar vilja sera gjarna vita, hvønn tey kjatta við og spyrja, hvar ein býr, hvaðani ein er ættaður, hvat ein tekst við, hvønn ein kennir, og so framvegis, heilt til tað gerst nærum ógjørligt at loyna seg aftan fyri ein skort. Kjattarar, ið ikki vilja siga eitt sindur um, hvørji tey í veruleikanum eru, hava ilt við at finna nakran at kjatta saman við. Føroyskir kjattarar vilja gjarna vita, hvørjum tey kjatta saman við. Ert tú úr Havn, so er sjálvandi lættari at vera navnleysur, enn um tú ert úr Rituvík ella Bø.

Samskipti – fyrr og nú

Í 20. øld, serliga eftir 1945, varð føroyska samfelagið alt meira miðstýrt. Hitt lokala margfeldið í mentan og fólkalívi hvarv, sambært Eyðuni Andreassen, tá ið menningin av tí miðstýrda borgarlíga statsvaldinum vant upp á seg, og "tjóðarmentanin" varð skapt.

Fólksligi almenningurin var ein lokalur almenningur, knýttur at lokalari mentan. Harðir

(Myndir:
Finnur Justinussen)

Keldur:

Andreassen, Eyðun (1992): Folkelig offentlighed, Museum Tusulanums forlag, København

Sørensen, Birgitte Holm (2001): Chat: leg, identitet socialitet og læring, Gads forlag, København

www.faroesechat.net

www.geocities.com/heitt2001

samanstoytir vóru millum fólksligu og borgarligu mentanina, sigur Eyðun Andreassen, upp ígjøgnum 20. øld, og tá ið sjónvarpið og parabolirnar komu til landið mitt í 1980-árunum, fór fólksliga mentanin í grøvina.

Men í 1990-árunum kom alnótin, ið, vil eg halda uppá, er ósambærilig við borgarligu mentanarligu samskiptisgongdina, sum fer frá einum miðstøddum "avsendara" til "móttakara" (borgarar í samfelagnum) ígjøgnum ein "miðil", sum til dømis sjónvarpið ella útvarpið (Andreassen 1992: 120). Fólksligi almenningurin er meira kollektivur enn hin borgarligi, og alnótin er eisini eyðkend av javnsettum kollektivum samskipti. Í fólksligum mentanarligum samskipti "foregår hele processen i kollektivet,

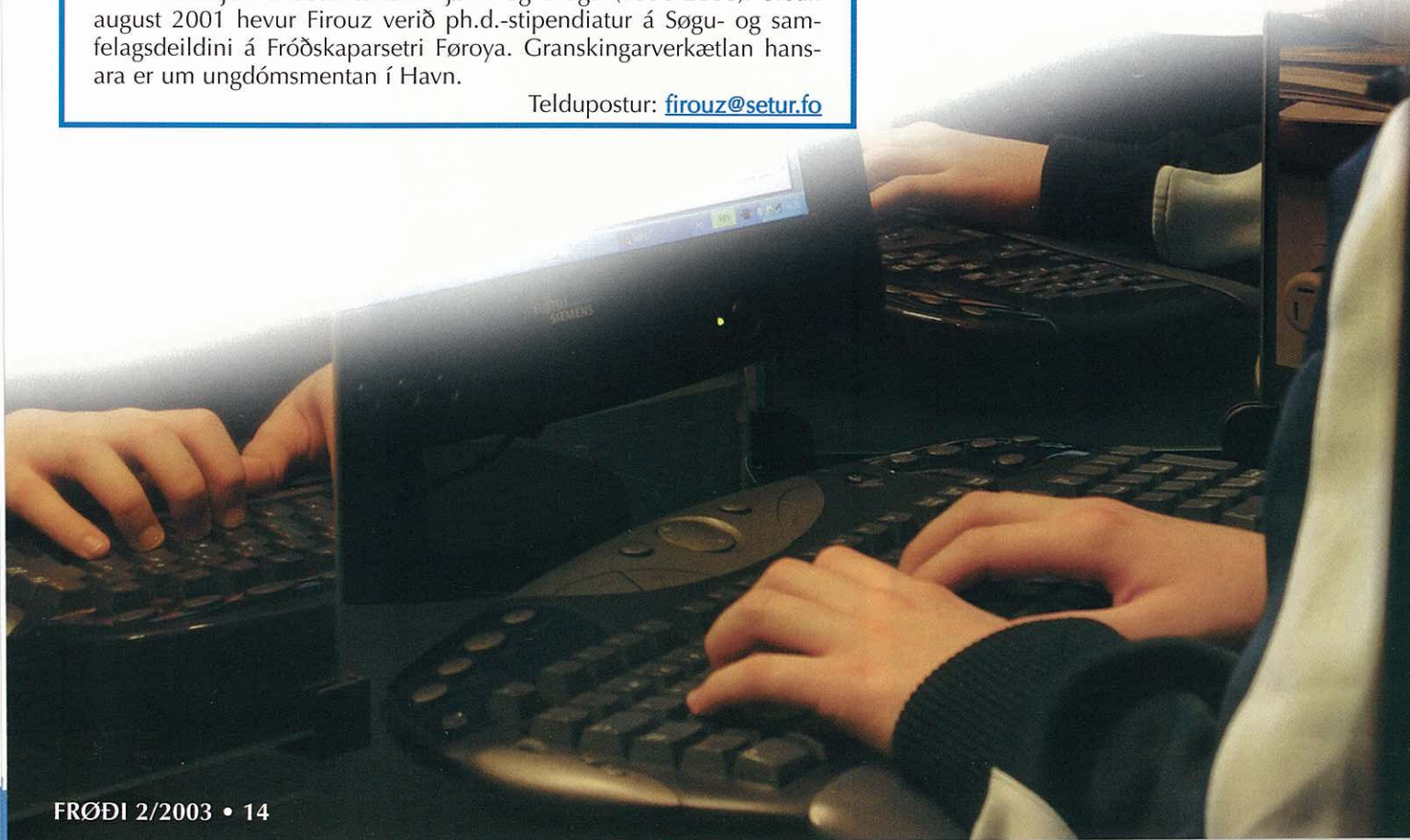
der hersker umiddelbar og direkte forbindelse mellem 'sendere' og 'modtagere' [...] og al kommunikation i dette kollektiv er baseret på umiddelbar feedback" (Andreassen 1992: 285).

Sjálvandi er stórir munur á samskiptinum millum fólk í gamla bóndasamfelagnum og alnótasamskiptið í seinmodernaða føroyska samfelagnum. Kjattsamskiptið er ikki fysiskt, tað gongur um hátøkniligar teldur, og tað merkir, at ein er bundin av einum miðli fyri at kunna kjatta. Fleiri avmarkingar eru í kjatt, har ein brúkar tekst og ikki sær persónarnar, sum ein samskiptir við. Alnótin er tó nógv meira "fólkslig" enn til dømis sjónvarpið og útvarpið, ið bera fram mentan í einum gjølla tilætlaðum stíli og politikki, og sum er samskipti "taget ud af hænderne på folk og overladt professionelle" (Andreassen 1992: 15). Alnótin er ikki miðstýrd og tað eru ikki serfrøðingar, ið stýra kjakinum. Tað óformliga torg, har ið fólk savnaðust fyri at taka avgerðir í lokalum felagsviðurskiptum, var møguliga um at fara í søguna, tá ið nýmótans samskiptistól sum sjónvarp og sjónbandatól komu til landið, men tað blómar á netinum í dag, ikki minst sum kjattsamskipti hjá børnum og ungum í Føroyum.

FIROUZ GAINI

er útbúgvin sosialantropologur við søgu og landalæru sum hjágreinum á Universitetet i Oslo og á Københavns Universitet. Hann hevur verið blaðstjóri á tíðarritinum Fjølmi og Braga (1998-2000). Síðan august 2001 hevur Firouz verið ph.d.-stipendiatur á Sögu- og samfelagsdeildini á Fróðskaparsetri Føroya. Granskingarverkætlan hansara er um ungdómsmentan í Havn.

Teldupostur: firouz@setur.fo

Nýggjur eiturkoppur funnin í Føroyum

Føroyar eru vorðnar enn eitt djóraslag ríkar. Hetta hendi í summar, tá ið tað varð staðfest, at ein stórir eiturkoppur, sum varð funnin við Løgmannabreyt í Hoyvík, ikki var funnin áður í Føroyum.

Larinoides umbricatus er eiturkoppaslag númer 68, sum er funnið í Føroyum.

EYÐFINN MAGNUSSEN
FRÓÐSKAPARSETUR FØROYA

Nakað undan ólavsøku kom ein maður til mín við einum stórum eiturkoppi, ið hann hevði funnið uttan fyri hús síni við Løgmannabreyt í Hoyvík. Eiturkoppurin var rættuliga stórir.

Einar 15-20 mm. Afturparturin var eitt sindur samankroystur. Liturin skiftir millum at vera ljósa- og myrkrabrunur.

At ferðast

Tað var týðuligt, at tað var ikki ein av teimum heilt vanligu føroysku eiturkoppunum. Tá ið eg ikki eru fullkønur á økinum, varð hann tí sendur til Sven-Axel Bengtson á Zoologiska savninum í Lund í Svøríki. Sven-Axel er ein teirra, ið kennir mest til føroyskt djóralív, men heldur ikki hann var heilt vísur í hvat slag, tað var, og tí var eiturkoppurin sendur víðari til Bergen.

Eiturkoppaserfrøðingur

Har kundi Erling Hauge, eiturkoppaserfrøðingur skjótt staðfesta, at tað var ein eiturkoppur við tí latínska navninum *Larinoides umbricatus*. Erling var rættuliga ovfarin, tí hetta eiturkoppaslagið er ikki funnið áður í Føroyum. Heldur ikki finst hann í Íslandi, men er vanligur í Noregi, har hann er at síggja um várarnar og sumrarnar, har hann gongur á húsa-veggjum og í úthúsum.

Nógv ymisk sløg

Larinoides umbricatus var eiturkoppaslag nummar 68, sum er funnið í Føroyum. Vit vita rættuliga, nógv um føroyskar eiturkoppur. Seinast í 1970-árunum gjørdur vísindafólk í Noregi og Svøríki umfatandi kanningar av teimum smærru dýrunum, sum eru í føroysku náttúruni. Kanningin fevndi um ymisk sløg av skor-

dýrum og maðkum. Í hesum sambandi vórðu eiturkopparnir eisini kannaðir. Funnin vóru til samans 67 ymisk sløg. Tað var í flestu førum smáir eiturkoppur, sum liva í grasinum og niðri í moldini, og tí ikki síggjast so væl. At tað eru so nógv ymisk sløg av eiturkoppum í Føroyum, ger helst fólk bilsin. Øll kenna vit ein eiturkopp. Vit vita, at summir eru størri, og at aðrir eru smærri, men so nógv sløg? tað vistu vit ikki. Samanborið við okkara grannalond, er talið tó lítið. Talið á kendum eiturkoppaslægum í øllum heiminum er í dag umleið 32.000 ymisk sløg, og at halda skil á øllum hesum skriðkyktunum, tað krevur ein vitugan eiturkoppaserfrøðing.

Talva: Tal á eiturkoppaslægum í Føroyum samanborið við heimin annars.

Føroyar	68 sløg
Bretsku oyggjarnar	570 sløg
Ísland	190 sløg
Vesturnoreg	270 sløg
Danmørk	500 sløg
Heimurin annars	32.000 sløg

EYÐFINN MAGNUSSEN

er lívfrøðingur á Fróðskaparsetri Føroya. Hann er føddur í 1966. Tók prógv sum cand.scient í lívfrøði á universitetinum í Keypmannahavn í 1993. Síðan 1994 hevur hann starvast á Fróðskaparsetrinum. Tey fyrstu árin í partíðarstarvi. Eyðfinn undirvísir í ymiskum lívfrøðilærugreinum, serliga lærugreinum, sum snúgva seg um vistfrøði. Harafturat leggur hann fakliga partin av lívfrøðiútbúgvingini til rættis og samskipar undirvísingina.

Teldupostur: eydfinnm@setur.fo

Føroysk fiskivinna í seinmiðøld

Síðan seinnu helvt av 1800-árunum hevur fiskur verið meginútflutningsvøra føroyinga. Undan tí var meginútflutningurin landbúnaðarvøru, og ofta verður hildið, at soleiðis hevði altíð verið. Líkt er kortini til, at hetta ikki er so. Í greinini verður sagt frá ábendingum, heimildir úr seinmiðøld geva um útflutning tá.

ANDRAS MORTENSEN
FØROYA FØRNMINNISAVN

Síðan seinnu helvt av 1800-árunum hevur útflutningur av fiskavørum verið grundstøðið undir føroyskum búskapi. Meginorsøkin til hesa gongd var, at fríhandilsskipan kom í lag og føroyingar fóru at keypa sær sluppir til rakstur av fiskiskapi. Áðrenn tað var meginútflutningur føroyinga landbúnaðarvøru, ið hvussu er síðan 1600-árin, haðani elstu heimildirnar um útflutning eru. Vanlig hugsan er, at hetta hevur verið galdandi síðani elstu tíðir, og at mentanarliga menningin í føroyska samfelagnum var stirvin frá landnámstíð til skipsfiskiskapurin tók seg upp. Men nú er líkt til, at tað kortini ikki er so. Tær spjaddu heimildirnar, sum eru frá seinmiðøld, t.e. o.u. 1300 og fram, benda á, at útflutningur av fiski hevði stóran týðning fyri búskapin. Tað er forvitnisligt, tí tað gevur okkum eina øðrvísi heildarfatan av føroysku samfelagsmenningini gjøgnum øldirnar.

Hesa niðurstøðu er komið fram til av teirri orsök, at í seinmiðøld birtist frá útlenskari síðu áhugi fyri Føroyum, sum ikki hevði verið áður. Sagt skal verða frá nøkrum høvuðstætum hesum viðvíkjandi.

Tað byrjaði við, at týskir keypmenn í seinnu helvt av 1200-árunum fóru at keypa stökkfisk í Noregi til víðarisølu í Evropa. Hetta líkaði ikki Noregs kongi, sum legði forðingar fyri við lóg-

gávu. Kanska er tað tílíkan handil, Magnus kongur Lógbøtari sipar til, tá ið hann í rættarbót síni til føroyingar frá 1271 lovar at revsa pengaspekulantar úr Noregi, sum róku handilsvirksemi í Føroyum. Í eini kongligari fyriskipan frá tíðini 1302-1313 verður lögð áherðsla á, "at eingin útlenskur maður skal føra ella senda góðs norð um Bergen ella til sølu í landinum nakað annað stað ella reka handilsskap í Íslandi ella øðrum av kongsins skattlandum". Hetta var meðan Hákon Magnusarson V var kongur (1299-1319).

Eftir at Hákon kongur V var deyður í 1319, broyttust fyrirteytirnar fyri handli í Norðuratlantshavi. Noreg og Svøríki fingur felags kong, og politisku viðurskiftini í Skandinavia gjørdust óstøðug. Máttmikla hanseatiska handilsamtøkan hevði ein týðningarmiklan leiklut í stríðunum, sum vóru, og viðhvørt vóru tað áhugamál hennara, sum festu eld í, viðhvørt onnur áhugamál. Í hesi ófriðarligu tíð varð verjutolshugaði handilspolitikkurin, Hákon kongur hevði ført, meira ella minni sleptur, og hanseatar fingur størri frælsi enn áður. Í seinasta lagi umleið 1350 fingur teir sær støð í Bergen, fingur í lag beinleiðis samband við norsku fiskimenninar og fingur stökkfisk afturfyri vøru, teir innfluttu sunnaneftir. Umleið 1360 varð *týska kontórið* í Bergen stovnað, sum skjótt varð eitt av høvuðssetrunum í evro-

peiskum handli. Tann hanseatiska handilssamtøkan, sum varð stýrd úr Norðurtýsklandi, serliga Lübeck, rakk úr Novgorod í eystri til Ongland og Flandern í vestri og hevði eitt umfevnanandi samskiftisnet úr hesum stóra øki suður gjøgnum Evropa.

At tollverjupolitikkur Hákonar kongs varð sleptur, fekk ivaleynt eisini ávirkan á handil feroyinga. Ábendingarnar um, hvussu henda ávirkan gjørdi seg galdandi, eru fáar, men tær peika allar sama veg. Fyrsta ábendingin er tongd at ríkispolitisku støðu Føroya gjøgnum 1300-árin. Eftir at Hákun V var deyður, var Noreg skipað sum samkongadømi við Svøríki. Men í 1330-árunum gingu norðmenn ímóti samkongi teirra við svíar, Magnusi, arvinga Hákonar, tí teir hildu, at Magnus tók svíar fram um teir. Í 1344 varð Hákun, sonur Magnusar, veruligur valdsharri í Noregi, meðan Magnus av svensku trónu síni lítið megnaði har. Sambært heimildunum tykist Magnus kortini at hava hildið Ísland og hini norsku skattlöndini at sær, meðan Hákun í Noregi mest sum einki hevði við tey at gera. Harumframt fekk Magnus stutt eftir trupulleikar á svensku trónuni, sum førdu til, at hann varð ríkin frá. Orsakað av hesum sær út til, at politiska sambandið millum Noreg og skattlöndini miðskeiðis í 1300-árunum eitt skifti var kvett, og sostatt, at eingin yvirskipað stýring var við samskiftinum við tey.

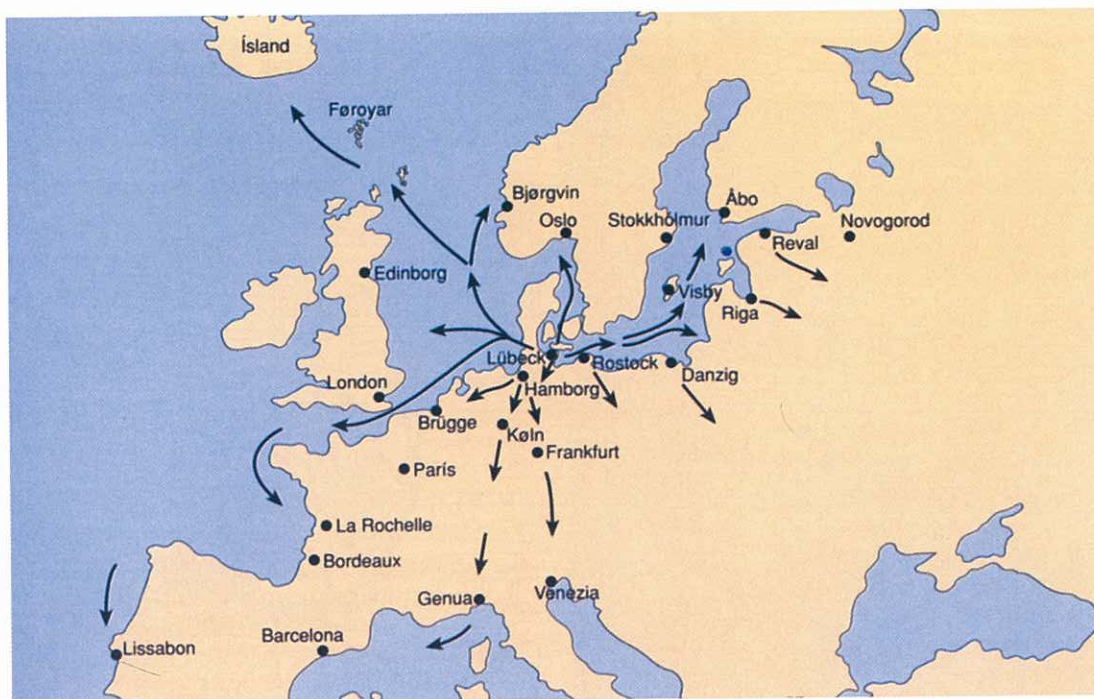
Ein ábending finst um virksema hanseata í Føroyum júst í hesi tíðini. Hon finst í skiftinum eftir Guðruna Sigurðardóttur í Húsavík, teimum sonevndu Húsavíkarbrøvunum frá 1403-1407. Av teimum skilt, at Guðrun var dóttir

ein ovurríkan týskan keypmann í Bergen og hevði arvað hann. Av tí at hjúnaløg tá í tíðini vanligu vórðu fyriskipað við atliti at búskaparligum viðurskiftum, gevur hetta, at ein týskur keypmaður í Bergen eina ferð í seinnu helvt av 1300-árunum hevði gift dóttur sína til Húsavíkar í Føroyum ábending um, at handilspolitisk áhugamál lógu aftanfryri.

Nær henda yvirskipaða politiska stýringin kom í lag aftur, hava vit ikki greiði á. Men einki bendir á, at umstøðurnar broyttust munandi í tíðini undan skipanini av skandinavisku ríkjasamgonguni í Kalmar í 1397. Tí undan hesum høvdu skandinavisku ríkisleiðararnir úr at gera at fremja áhugamál síni í Skandinavia, og ríkisleiðslan í Noregi hevði neyvan stórvegis orku til at verja yvirharradømi sítt í Norðuratlants-havi.

Yvirharradømið í Norðuratlants-havi tykist kongur betur at hava kunnað vart, eftir at Kalmarsamveldið var skipað. Í 1415 undirskrivaðu Eiríkur av Pommern og Henrik V onglendingakongur ein sáttmála um fiskiskap við "Ísland, Føroyar, Hetland og aðrar oyggjar, sum hoyra til Noreg". Í sáttmálanum varð avtalað, at tegnar onglendingakongs skuldu hava loyvi at reka fiskiskap kring hesar oyggjar eins og teir vóru vanir, tó við teirri treyt, at teir ikki høvdu handilssamskifti við fólk í har. Sáttmálin bendir eisini á, at onglendingar longu í nøkur ár høvdu ríkið bæði handil og fiskiskap í Føroyum og Íslandi.

Í síðsta fjórðingi av 1300-árunum kom eisini ein nýggj støða í, tá ið tað snúði seg um stýring av føroysku kirkjunum. Líkt er til, at henda støða ið hvussu er fyri ein part hevði handilspolit-

Hanseatiska handilssamtøkan. (Mynd: Føroya søga 2)

CARTA MARINA ET DESCRIPTIO SEPTENTRIONALIVM TERRA

OLAUS MAGNUS 1539

iskar orsakir. Í meira enn 100 ár hevði siðvenja verið sambært kirkjurætti, at erkibiskupurin í Niðarósa valdi Føroya biskupar. Men nú fór yvirskipaði hansara, pávin í Róm, knappliga at blanda seg uppí, hvør skuldi vera biskupur í Føroyum. Hann tykist enntá at hava ógildað val, sum erkibiskupurin hevði gjørt. Í heimildartilfarinum hómast eisini hørd kapping millum týsk og ensk áhugamál í sambandi við hesar starvssetanir, og henda støða stóð við eini 40 ár inn í 1400-árinu.

At handilspolitisk áhugamál lógu aftan fyri pávaligu biskupasetanirnar í Føroyum, kemur týðiligast fram í tí, vit vita um tann seinasta biskupin, pávin setti í Føroyum. Onglendingurinn John Scheffchin varð biskupur í 1435, og um hann vita vit, at hann, helst í 1444, varð burturrikin úr biskupsdømi sínum av einum "órættvísins syni, Godsvin", og eisini, at hann eftir hetta helt til í Bergen, har vit hitta hann í einum skjali frá 1446 sum vitni hjá týskum keypmönnum í býnum.

At burturrikin biskupurin samstarvaði við týsku keypmenninar í Bergen er vert at geva gætur; men henda upplýsingin hevur kortini minni týðning enn hon um viðurskipti hansara við hin "órættvísa" Godsvin. Tí Godsvin er helst hin sami sum hálendski munkurin Gozewijn Comhaer, ið hevði verið skriftafaðir Eiriks av Pommern og í 1435 var vorðin biskupur í Skálholti í Íslandi. John Scheffchin var nevniliga ikki tann einasti biskupurin, sum Gozewijn hevði ríkið úr stólinum, tí eisini í Íslandi hevði hann verið úti um seg og fingið í lag, at tveir biskupar, John Craxton í Skálholti og John Bloxwich á Hólum, báðir onglendingar eins og John í Føroyum, og harumframt eins og hann settir av pávanum, noyddust at rýma úr biskupsstólum sínum. Um hesar báðar vita

vit eisini tað áhugaverda, at teir samstarvaðu við enskar stökkfiskeypmenn, og vit fáa varhuga av, at burturakksturinn hevði samband við hetta. Við øðrum orðum gevur harðliga framferð Gozewijn Comhaers móti teimum pávaliga settu ensku biskupunum í Íslandi og Føroyum í 1430- og 1440-árunum ábendingar um, at hvørki leiðslan í norsku kirkjunni ella samveldiskongurinn Eirikur av Pommern brýggjaðu seg um pávaligu tiltøkini í norsku skattlundunum, og at serliga kongur royndi at styrkja um støðu sína har.

Av heimildartilfarinum sæst, at hóast Gozewijn biskupur førði samveldispolitikk, sum yvirskipað hevði snúð seg um at fáa skattlundini nærri undir kongsins vald, fylgdi hann eisini egnum áhugamálum í virki sínum. Helst er tað ikki av tilvild, at um somu tíð, sum hann kom til Íslands, fóru hálendingar at sigla hagar at keypa fisk. Og hóast tað sambært danskaenska sáttmálanum frá 1415 gekk ímóti áhugamálum samveldisins, at onglendingar róku handil í Íslandi, sæst, at Gozewijn biskupur í 1440-árunum sjálvur luttók í hesum handli á sama hátt sum pávaliga settu undanmenn hansara, sum hann hevði ríkið frá. Heimildirnar um Gozewijn Comhaer geva so

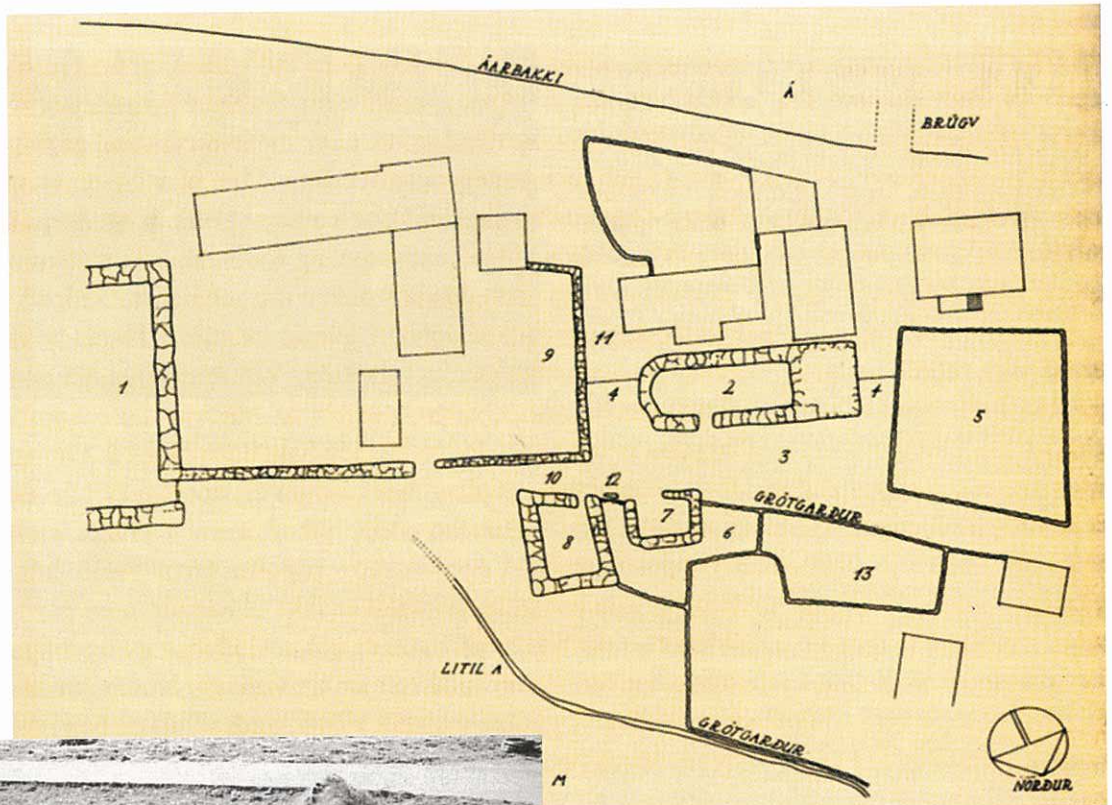
Stökkfiskur er gamla vøruheitið á turrum fiski. Í mun til klipfisk er stökkfiskur ósaltaður. Í franskari kókibók frá o.u. 1392-1394 verður greitt soleiðis frá tilgerðini: Av tí at toskur verður fingin í høvum langt burturi og helst skal halda sær í 10 ella 12 ár, skal hann fyrst reinsast og avhøvdast og síðani turkast í luft og sól, men undir ongum umstøðum við eldi ella royki. Tá ið tað er gjørt, nevnist hann stökkfiskur. Og tá ið hann hevur ligið í langa tíð og skal etast, skal hann bankast við einum trægassa í ein heilan tíma, síðan leggjast í blot í heitum vatni í minst 12 tímar. Tá kann hann verða kókaður eins og kjøt. (Le Mesnagier de Paris).

Í sjókortinum yvir Norðuratlantshav hjá svenska prestinum, Olaus Magnus, frá 1539 síggjast nógv skip, summi í skotbardaga, onnur í vinnu. Viðmerkt er, at skipini eru úr Hamborg, Lübeck, Skotlandi, Onglandi og Noregi. Kortid ber boð um tann stóra kappingarkenda áhugan fyri ríkidøminum í havinum kring Føroyar og Ísland seinast í miðöld

“Heimi á Garði í Húsavík. Toftirnar av garðinum hjá húsfrúnni eru enn týðiligar.

1. Kirkjugarður
2. Stórstova
3. Stórustovutún
4. (steinseting endar)
5. Stórustovugarður
6. Steikarhús
7. Í Lofti / Sjóðarloft
8. Løðan
9. Niðara Løða
10. Løðuliðið
11. Riðið
12. Vegaranssteinur
13. Hoygarður

Garðurin hjá húsfrúnni í Húsavík.
(Føroya søga 2)

statt fatan av, at samveldispolitikkurin í norsku skattlondunum var linur fram til 1440-árin, at búskaparliga gongdin í skattlondunum í hesi tíðini var tongd at eftirspurninginum eftir fiski í Miðevropa, og eisini, at biskupssetrini tóku lut í hesum handilsvirksemi.

Besta ábendingin um, at fiskur varð týðningarmesta útflutningsvøra føroyinga í seinmiðöld, er kortini, at broytingar tá fóru fram í virð-

isrokningini í landinum. Henda broyting gevr vátan um, at samveldispolitikkur ikki hevði stórvægis árin á handilsskap í Føroyum, og at handilssamskipti føroyinga í størri mun gekk beinleiðis á evropeiska marknaðin enn umvegis Noreg. Ímeðan jarðarvirði framman undan høvdu verið mett í mun til býtisvirðið fyri eina alin av vaðmali, sum stóð í mun til vekt-eindina *mørk* í brendum silvuri, fóru føroyingar nú at umrokna jarðarvirði í mun til peningavirðið *gyllin*. Hetta peningavirðið var ikki av norskum, men rínskum uppruna. Ein *mørk* í brendum silvuri svaraði til 320 alin av vaðmali, og ein *gyllin* svaraði til 20 alin av vaðmali ella $\frac{1}{16}$ *mørk* í brendum silvuri. Eisini fóru tey nú at nýta eina aðra mátingareind í sambandi við longdarmát, nevnliga *hamborgska alin*, sum var longri enn tann alinin, ið brúkt varð í norskum handli og svaraði til $\frac{12}{13}$ av teirri seinni nýttu donsku alinini (= 62,7 cm). Broytingin frá norskum til rínskar virðiseindir vísir týðiliga, at handil føroyinga við Noreg í hesi tíðini hevði minni týðning enn handil teirra við Norðsjóvarøkið. Av tí at virðiseindin *alin* í *vaðmali* varð útskipt við *gyllin*, gevr broytingin eisini ábendingar um, at meginútflutningsvøra føroyinga í hesi tíðini ikki longur var landbúnaðarvøru, sum vaðmal er, men eitt vøruslag, sum varð eftirspurt í Norðurtýsklandi og handlað í mun til rínsku virðiseindina, all-arhelst fiskur.

Alt hetta bendir á, at útflutningur av fiski hevði stóran búskaparligan týðning fyri føroyska samfelagið í seinmiðöld.

ANDRAS MORTENSEN

er útbúgvinn cand. mag. í søgu og latíni við Keypmannahavnar universitet og Ph.D. í mentanarsøgu við Fróðskaparsetur Føroya. Hann er leiðari á fólkalívssdeild Føroya Fornminnisavns.

Teldupostur: andrasm@natmus.fo

Heystfagnaður á Náttúrugripasavninum

Tey vóru mong, bæði børn og vaksin, ið vitjaðu Náttúrugripasavnið í heystfrítíðini, har tú kundi loysa uppgávur um bæði fiskar og vakrar tinnur. Undirtøkan var ovurstór og meir enn 2.300 fólk vitjaðu framsýningarnar á heystfagnaðinum 2003.

LIS MORTENSEN
JARÐFRØÐISAVNIÐ

ANETTE JÆGERUP
JARÐFRØÐISAVNIÐ

PALLI ASKHAM
NÁTTÚRUGRIPASAVNIÐ

“Har vóru vit við børnunum síðsta ár, og tað var stuttligt!” hoyrdist frá fleiri fólki, tá ið ein lítill lýsing í bløðum og útvarpi vakti góð minni við at boða frá, at heystfagnaðurin á Náttúrugripasavninum fór at vera aftur í ár eins og síðsta ár.

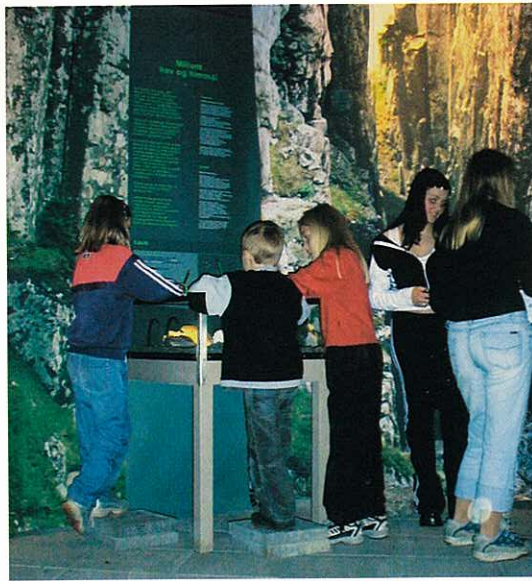
Longu frá morgunstundini mánamorgunin í heystfrítíðini møttu nógv børn og vaksin og bíðaðu eftir, at hurðarnar fóru at verða latnar upp kl. 11 um morgunin. Jakkar og taskur vórðu blakaðar í klædnagoymsluna, og so var bert eftir at kasta seg yvir uppgávur og krossorðagátur um fiskar og steinsløg.

Í ár legði heystfagnaðurin dent á tvær av framsýningunum, nevnliga fiskarnar í føroyskum havøki og steinsløgini, tinnur og vakrar steinar, sum finnast í Føroyum. Børn kundu velja sær uppgávur, har tey skuldu finna lutir í framsýningini ella kanska loysa krossorðagátur, sum kravdu, at børnini og tey vaksnu funnu hesar lutir ella upplýsingar onkrastaðni á framsýningini.

“Omma, hvussu sær ein kongafiskur út?” rópar ein smádrongur til eina konu, sum stendur í einum øðrum horni í fiskaframsýningini. Uppgáva teirra er at fiska við tráðu eftir ávísum pappfiskasløgum og á einum pappíri hava tey fingið kvotuna: ein hemara, ein kongafisk, eina sild og ein tosk. Bæði skimast iðin runt á havsins botni, har pappfiskarnir liggja, til ein hjálpsom genta við eini aðrari tráðu peikar á ein av kongafiskunum. Í

stundini er pappfiskafongurin drigin umborð, og nú ræður um at finna hemaran. “Omma, sært tú nakran háv?”. Við síðuna av teimum

stendur ein pápi við börnum sínum. Tey hyggja undrandi at heldur mishátta og næstan blinda botnfiskinum, sum býr í myrkrinum í djúphavinum og fangar føðina við at lumpa onnur djór við einum ljósgagni, sum stendur fram úr høvdi hansara. Tá ið fiskurin tendrar hesa "lummalýktina", hava onnur djór hug at forvitnast, og brátt, so vera tey etin.

Í nýggju framsýningini við teim føroysku steinsløgnum skuldu börnini finna ávísar vakrar tinnur og steinsløg, sum høvdu gandakend nøvn sum eitt nú mesolittur og kalcedon. Börnini og vaksnu hjálparar teirra trokaðu seg iðin inn millum glasborðini at finna tað, sum tey leitaðu eftir. Viðhvørt beyð uppgávan, at tú skuldi finna ein stein, og viðhvørt var avbjóðingin at lesa eithvørt burturúr tí, sum stóð at lesa um steinsløgini. Ein 11 ára gamal drongur var burtur í øðrum heimi og las um Nicolaus Steno: "Hvat stendur her, - okkurt við 1638,

mm-m at hann var føddur í Danmark. Og so var hann biskupur og jarðfrøðingur og seinni halgimenni. Hann var tann sum fann upp á jarðfrøði. Cool!".

Í Hellinum hjá Aladdin kundu börnini fiska við magnetiskum tráðum eftir als kyns gimsteinum. Gimsteinarnir góvu stig í mun til, hvussu virðismiklir teir vóru. Aftaná 5 fiskiroyndir skuldu börnini telja saman øll stigini. Tann dýrastí gimsteinurin av teim øllum, diamanturin, gav tað hægsta stigatalið, 10 stig.

Aðrastaðni í framsýningini kundi ein hyggja at eitt nú fuglum ella beinagrindum av hvalum, eitt nú grind og mastarhvali, - og so ikki at gloyma tann ovurstóra skøltin av augustinum. Í einum horni av høllini var eitt tekniborð, har börnini kundu hvíla seg við at tekna og lita, og við síðuna av tekniborðinum var ein telduskíggi við stuttligum myndum frá heystfagnaðinum. Hvønn dag vóru nýggjar myndir lagdar á telduna, sum tey, ið vitjaðu, kundu blaða ígjøgnum.

Tá ið börnini vóru liðug fingtu tey heiðursbræv frá heystfagnaðinum 2003 og okkurt gott omaná, ís og bomm, sum p/f Poul Hansen gav.

Tað vóru Náttúrugripasavnið, Jarðfrøðisavnið og Fiskirannsóknarstovan, sum skipaðu fyri heystfagnaðinum 2003. Seinasta ár varð undirtøkan til heystfagnaðartiltakið eisini ovurstór, tá meir enn 700 fólk vitjaðu táverandi oljuframsýningina. Í ár vóru fyrireikarnir einafeð enn tiknir á bóli, tá meir enn 2.300 fólk leitaðu út til framsýningarnar á Debesartrøð.

Í vetur fer framvegis at bera til at vitja framsýningarnar og royna seg í øllum spennandi uppgávanum ella í hellinum hjá Aladdin. Hvønn sunnudag er framsýningin á Náttúrugripasavninum opin frá kl. 15 til 17.

Nú ert tú sjálv/-ur kunningarstjóri

Tíðarrit, handbøkur og annað kunningartilfar á digitala bókasavninum

Tey, sum livdu og vóru virkin í teimum døgum, tá ið teldutøknin var ung, minnst ivaleyst eisini tøkni-frøðiligu avbjóðingarnar. Tá var dýrt at goyma elektronisk data, heldur ikki var tað fyri ein og hvønn at brúka telduskipanir, og teldusamskipti gekk bæði seint og var sera kostnaðarmikið.

Men so er ikki longur. Nú kostar tað lítið og onki at goyma elektronisk data, nærum hvørt mansbarn eigur egna teldu ella farteldu, fleiri hava atgongd til háferðsnet, og telduskipanir eru vorðnar einfaldari at brúka.

Afturat hesum kemur so menningin av internetinum.

ERHARD JACOBSEN
FØROYA LANDBÓKASAVN

Henda tøkni-frøðiliga menningin hevur skapt grundarlagið undir digitala bókasavninum.

Eitt eyðkenni fyri digitala bókasavnið er, at tað brúkar kunningartøkni til at veita láranum sínum kunning, antin í húsinum ella við at flyta kunningartilfarið út á telduna hjá tí einstaka brúkaranum.

Føroya Landsbókasavn er stovnað 5. november 1828. Í október árið eftir stóðu bókasavnshúsin í Quillinsgarði liðug. Húsin vóru 50 m² og kostaðu 500 ríkisdálar.

Einaferð fór øll skráseting fram í hond, og tey, sum komu á bókasavnið, lögdu kanska serliga til merkis stóru kortasøvnini.

Fyritreytin fyri hesi tænastrá er, at bókasøvn eru farin at brúka kunningartøkni til at skráseta tað tilfar (bøkur, greinir, handrit o.tíl.), sum tey hava til taks. Hetta hevur økt um møguleikarnar skjótt at fáa eitt yvirlit yvir tað, sum er goymt á bókasøvnum. Samstundis

leggja bókasøvnini sínar leitiskráir út á internetið, so at almenningurin kann leita í hesum skráum, nær og hvar tað skal vera.

Men teldutøknin hevur eisini við sær aðrar avbjóðingar og møguleikar, sum bókasøvnini hava verið noydd at taka stóðu til.

Í dag er vanligt at eitt nú bløð, tíðarrit, greinir, bøkur, handbøkur, alfrøðir, hagtøl, lógasøvn og bókalistar eru tøk á almenna teldunetinum og kunnu brúkast ella takast niður á egnari teldu.

Hetta at alt størri nøgdir av vitan og kunning, sum áður var prentað í bókum, bløðum og tíðarritum, nú verður givin út í digitalum líki - sum talgild skjøl - ger, at bókasøvnini, ið áður tóku stóðu til, hvørjar bøkur tey skuldu keypa, og hvørji bløð og tíðarrit tey skuldu halda, eisini mugu taka stóðu til, hvørji elektronisk rit tey skulu keypa ella halda.

Talan er tá ikki um at keypa tilfar at seta á hillarnar, nei, nú snýr tað seg fyrst og fremst um at keypa atgongd (ella access, sum tað verður rópt á enskum máli) til í hvussu er eitt úrval av hesum elektronisku bløðum, tíðarritum og bókum. Nógv er í at velja, men tað mesta av tí, sum hevur nakað uppá seg, kostar eisini nógvan pening.

Tøknifrøðin er ongin forðing

Tá tað snýr seg um digitala bókasavnið mugu vit ásanna, at tøknifrøðin sjálv er ongin forðing longur. Hinvegin er tað ein størri avbjóðing at menna førleikan hjá einstaklingum og stovnum at finna hættir at brúka tøknifrøðina á besta hátt, og í sama viðfangi at skapa teir neyðugu sosialu og skipanarligu karmarnar um tær broytingarnar, sum vit vita fara at koma. Og bókasavnini sleppa ikki undan at átaka sær í hvussu er ein part av hesi uppgávu.

Fjøltaða hugtakið 'tað digitala bókasavnið' er júst heitið á eini tillaging, sum eisini bókasavnini eru farin undir.

Fyrimunir við digitala bókasavninum eru:

- at bókasavnið kemur til brúkarán
- at teldutøknin kann verða brúkt til at gera yvirlit yvir kunningartilfar
- at teldutøknin kann verða brúkt til at leita eftir kunningartilfari
- at lættari er at almennakunngera og miðla kunningartilfar (eisini tílíkt tilfar, sum bara finst í sersøvnum, ella lítið brúkt tilfar)
- at lættari er at dagføra kunningartilfar
- at bókasavnið kann hava opið alt samdøgrið
- at móguleiki eisini er at miðla tilfar, sum brúkarin sjálvur kann viðgera víðari á síni egnu teldu ella í egnum skráum (t.d. hagtøl, data og skjøl)

Úr sjónarhorninum hjá brúkarán, vinnulívsfólki, lesandi ella granskarum kann tað sýnast sum ein fyrimunur at vera næstan leysur av tíð og stað, og at hava atgongd til nógva kunning, bæði skjótt og høgliga.

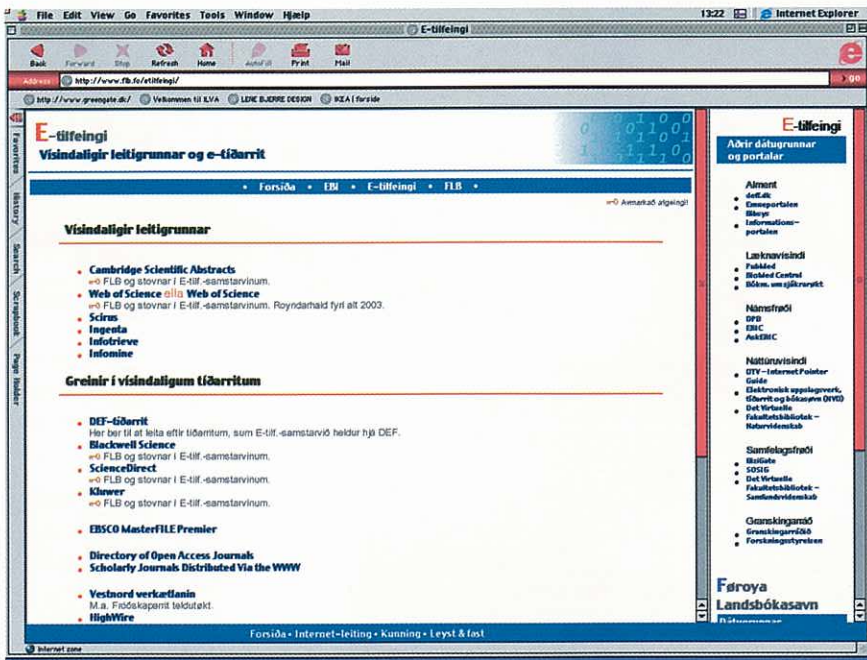
At vansar eisini eru við digitala bókasavninum er eyðsæð, tí alt nýtt hevur sum kunnugt við sær avleiðingar, bæði sosialar, náms- og siðfrøðiligar og búskaparligar.

Digitala kollveltingin hevur harumframt við sær, at tað eins og aðrastaðni eisini her um okkara leiðir verður neyðugt hjá almennu myndugleikunum og útgevarum at meta um, í hvønn mun vit skulu digitalisera (talgilda) okkara mentanararv og geva út kunningartilfar í digitalum líki.

24. september 1980 vórðu nýggju bókasavnshúsin tikin í nýtslu. Gólvviðin er nú 1.800 m² og húsin kostaðu 8,6 mió. Tekningina til húsin gjørdi J.P. Gregoriussen, arkitektur.

Gomlu tíðarritini rúgva væl upp í goymslunum.

Nú eru alt fleiri tíðarrit bara eitt leinki á eini heimasíðu.

Norðurlandskt samstarv

Á Føroya Landsbókasavni hefur í nógv ár verið arbeitt við ætlanum at bjóða lánarum og viðskiftafólki annars at sleppa at lesa elektronisk rit. Hetta hefur reist fleiri spurningar.

Av tí at tað eru tænar, sum kosta lutfalsliga nógv, hefur fyrst verið neyðugt at fáa til vegar fígging til hetta tiltak. Í øðrum lagi má avgerð takast um, hvør skal vera við í einum møguligum samstarvi um felags hald av elektroniskum ritum á interneti.

Upplýsast kann, at í Íslandi hefur tað almenna skipað eina verkætlan 'hvar?is', sum hefur til endamáls at veita øllum íslendingum atgongd til elektroniskar bókasavnstænar á interneti, t.d. e-tíðarrit, e-bøkur, handbøkur og orðabøkur.

Ein av greinum er tikin fram á skíggjan, skjótt og ómakaleyst.

Á vári 2002 var Landsbókasavnið umboðað í arbeiðsbólki, sum skuldi kanna møguleikar fyrri at skipa eitt norðurlandskt samstarv, ið hevði til endamáls at tekna felags hald av elektroniskum bókasavnstænarum. Norðurlandski stovnurin NORDBOK hevði sett arbeiðsbólkin.

Í áliti, sum arbeiðsbólkurin læt úr hondum (Anders K. Jensen og Anette Schneider: *Fælleslicenser – initiering af fælles nordisk licenstagning på folkebiblioteksområdet*. Biblioteksstyrelsen, 2002) verður m.a. sagt, at tað hevði verið skilagott, um norðurlandsk bókasavn gingu saman um at leggja til rættis og gera felags avtalur um hald av elektroniskum bókasavnstænarum.

Í sambandi við luttøkuna í arbeiðsbólkinum fekk Landsbókasavnið samband við DEF (Danmarks Elektroniske Forskningsbibliotek) og Licensguide (Licenser i Centralbibliotekerne) í Gentofte.

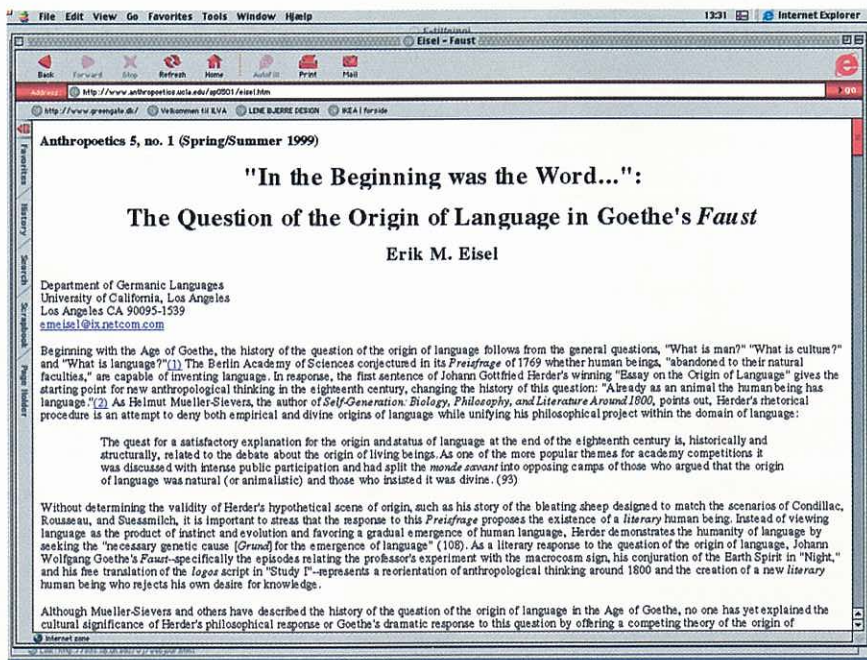
DEF og Licensguide eru stovnar (sonevnd samtøk), sum m.a. taka sær av at samráðast við stórar veitarar av elektroniskum tilfeingi á internetinum, og at samráðast vegna fleiri donsk bókasavn og danskar stovnar undir einum. DEF og Licensguide bjóðaðu sær til at vera Landsbókasavninum til hjálpar, um áhugi var fyrri at koma við í slík felagshald, sum tey samráddust um.

Tvær verkætlanir

Landsbókasavnið tók av tilboðnum, og á heysti 2002 varð samtykt at skipa tvær verkætlanir, sum báðar hava til endamáls at gera tað lættari hjá føroyskum stovnum: skúlum, bókasavnum, virkjum og granskingarstovnum at sleppa til dygdargott elektronisk tilfar á internetinum.

Onnur verkætlanin (Elektroniskar kunningartænar á netinum: www.flb.fo/etilfeingi/), sum fyrst og fremst er ætlað hægri lærustovnum og granskingarstovnum, fevnir um atgongd til tveir stórir leitigrunnar *Cambridge Scientific Abstracts* (42 bókafrøðiligir dátugrunnar) og *Web of Science* (Science Citation Index, Social Sciences Citation Index og Arts & Humanities Citation Index). Harumframt er í 2003 teknað hald av úti við 3000 elektroniskum vísindaligum tíðarritum, sum viðgera mong ymisk evnisøki, serliga náttúrufrøði og tøkni. Í hesi verkætlan luttaka Føroya Landsbókasavn, Náttúruvísindadeildin, Søgu- og samfelagsdeildin, Fiskirannsóknarstovan, Náttúrugripasavnið, Jarðfrøðisavnið, Fiskaaling, Granskingarverkætlan fyrri økismenning og Føroya Lærarskúli. Aðrir stovnar kunnu eisini vera við, hava teir áhuga í tí.

Hin verkætlanin (Elektroniskar Bókasavnstænar á Interneti: www.flb.fo/ebi/) er skipað sum eitt samstarv millum fólka- og miðnáms-

Bókmentir

ABM-utvikling: *Norsk digitalt bibliotek. Innstilling avgitt av arbeidsgruppe oppnevnt av ABM-utvikling for å utrede hovedutfordringer for etablering av et norsk digitalt bibliotek.* 10. februar 2003.

William Y. Arms: *Digital libraries.* Cambridge, Mass., MIT Press, 2000.

Christine L. Borgman: *What are digital libraries? Competing visions.* Information Processing and Management 25 (1999) s. 227-243.

Hans Martin Fagerli: *The impact of electronic journals on interlibrary lending (ILL).* DF-Revy 2003.

Sigrún Klara Hannesdóttir: *The electronic library in the nordic countries.* Nordinfo-Nytt 2/1999.

Erhard Jacobsen: *At hava grein í sínum máli. Hugleiðingar um bókasøvn og frálæru.* Í: Føroya Landsbókasavn: Ársfrágreiðing 2001, s. 26-36.

Anders K. Jensen og Anette Schneider: *Fælleslicenser – initiering af fælles nordisk licenstegning på folkebiblioteksområdet.* Bibliotekstyrelsen, 2002.

Elizabeth Thomsen: *Rethinking reference. The reference librarian's practical guide for surviving constant change.* New York, Neal-Schuman, 1999.

Leinki

D-Lib Magazine: www.dlib.org/

Danmarks Elektroniske Forskningsbibliotek: www.deff.dk/

hvar?is: www.hvar.is/ IFLANET: www.ifla.org/II/diglib.htm

skúlar og fólka- og skúlabókasøvn. Henda verkætlanin fevnir um felags hald av orðabókum, handbókum, eini enskari og eini norskari alfrøði, og tveimum størri greinasøvnnum. Í hesum samstarvi luttaka sum er Føroya Landsbókasavn, Býarbókasavnið, Fuglafjarðar, Klaksvíkar og Tvøroyrar bókasøvn, Føroya Handilsskúli, Føroya Lærarskúli, Føroya Studentaskúli í Hoydølum, Landsmiðstöðin, Hovs og Svínøyar skúli og Sernámsdepilin.

Tvey av haldunum (*Faktalink* og *EBSCO World Magazine Bank/MasterFILE Premier*) í hesum samstarvinum eru tó atkomilig hjá øllum føroyskum internetbrúkarum.

Felags fyri báðar hesar verkætlanir er, at tær verða fíggaðar av luttakarunum, tó so at bókasavnsskipanin ber ein lutfalsliga stóran part av útreiðslunum.

Útreiðslurnar til samans til hesar báðar verkætlanirnar eru leysliga mettar til einar 600.000 kr. í 2003. Enn er innihaldið, sum verður boðið út í hesum báðum verkætlanunum, fyri ein stóran part á enskum máli, men vónandi gongur ikki ov long tíð, áðrenn eisini eitt nú norðurlendsk tíðarrit og handbøkur í størri mun vera atkomilig á interneti.

Læra at brúka tænastrnar

Eitt er at tekna hald og fáa atgongd til hópinn av elektroniskum tilfeingi á internetinum, annað er at bera so í bandi, at hetta tilfarið verður brúkt. Landsbókasavnið, sum umsitur báðar hesar nevndu verkætlanir, hevur og fer framhaldandi at skipa fyri kunning og brúkarakunring fyri tey, sum eru við í verkætlanunum. Hetta kann vera við til at økja um nýtsluna av hesum tænastrum.

Ein onnur avbjóðing er vend móti skúlanum, sum mugu meta um, í hvønn mun tað ber

til at geva næmingum frálæru í at brúka elektroniskar bókasavnstænastrur. Royndir vísa, at verður slík frálæra ikki tikin við í lesiætlanir skúlans, so verða tað fyrst og fremst tey, ið frammanundan eru væl fyri, sum fáa gagn av nýggju móguleikum.

Digitala bókasavnið í komandi tíðum

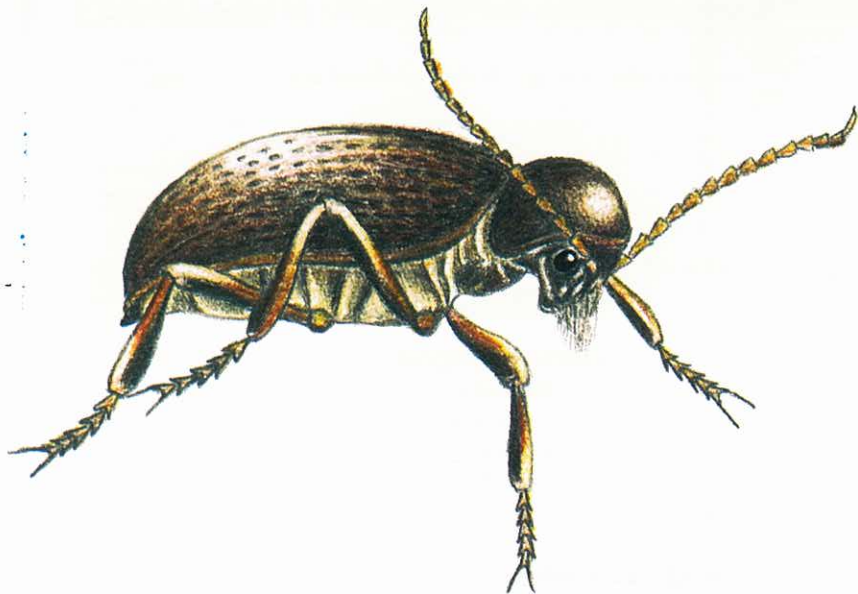
Tað er sum kunnugt trupult at siga nakað fyri vist um framtíðina. Lítil ivi man tó vera um, at teldutøknin fer at menna seg munandi í komandi tíðum. Hetta fer eisini at broyta kunningararburðin hjá fólki flest, tí við beinleiðis atgongd til kunningarkeldurnar, kann ein og hvør gerast kunningarstjóri. Og hetta mugu bókasøvnini taka við, tá ið tey leggja framtíðarætlanir. Ikki tí at bókasøvnini fara at hvørva, men tí at teirra leiklutur fer at broytast munandi í komandi tíðum. Vit fara m.a. at síggja ein hóp av meir ella minni skipaðum menningartiltøkum á bókasavnsøkinum, sum hava til endamáls at gera digitala bókasavnið til eina natúrliga bókasavnstænastru. Men verulig menning á hesum øki er tó treytað av, at landsins myndugleikar duga at síggja, at her má teirra partur í hvussu er ikki liggja eftir.

ERHARD JACOBSEN

er útbúgvinn bóka-vørður og teldustøðingur. Hann starvast sum bóka-vørður á Føroya Landsbókasavni og leiðir verkætlanirnar av E-tilfeingi og EBI.

Avstralsk tjóvaklukka

Ein greinarøð um skaðadjór

Avstralsk tjóvaklukka.
(Mynd: Astrid Andreasen)

DORETE BLOCH
FØROYA NÁTTÚRUGRIPASAVN

Síðan umleið 1986 hevur Djóradeildin á Føroya Náttúrugripasavni staðið fyrri at greina skaðadjór og geva ráð um, hvussu beint verður fyrri teimum.

Hvørja ferð, eitt nýtt skaðadjór er komið henda vegin, hevur tað verið umrøtt í Frøði, Fróðskaparritum ella øðrum tíðarritum. Í Frøði hevur staðið um *tann stóra flatmaðkin*¹, *vespurnar*², og nú seinast um *mørsnigilin*³. Harafturat hevur ein listi yvir skaðadjór, funnin fram til 1993, staðið í Fróðskaparritum⁴. Eisini er ein grein skrivað um mottur á skerpikjøti⁵, um eitt nýtt bitmýggj⁶, og eina skógarmottu⁷; sí bókmentalistan ovast á síðu 29.

Tað er ætlanin framyvir at skriva um eitt skaðadjór í hvørjum Frøði. Í fyrstu syftu verður tann *avstralska tjóvaklukkan* umrødd í hesum hefti, og skrivað verður um *fýr* í tí útgávuni, ið kemur út á vári 2004.

Ætlanin er eisini, at um nøkur ár verður alt savnað saman í ein bókling.

Tann avstralska tjóvaklukkan

Nógv skaðadjór hava upprunaheimstað sín langt burturi frá okkum. Tey liva her uttan at gera nógv um seg og hava sítt pláss í vistskipanini. Mótvegis heimstaðnum hava tey ongar natúrligar fíggindar her. Tann avstralska tjóvaklukkan er komin til Evropa úr Avstralia umleið ár 1900, og hevur hon síðani breitt seg allastaðni.

Stødd

Tjóvaklukkan eitur *Ptinus tectus* á latíni, og hon er bert 3-4 mm long, hevur langar kampar og bein og er heilt smøl millum fram- og afturkroppin og hevur breiðar akslar. Hon er morreyð á liti, og rípurnar á teimum stívu, hørðu verndarveingjunum eru klæddar við hárum. Innanundir eru teir stóru, kláru veingirnir, ið tjóvaklukkan flýgur við.

Bókmentir

- ¹ Bloch, D. 1994. Tann stóri flatmaðkurin er komin - og verður verandi. *Frøði* 3: 26-27.
- ² Jensen, J.-K. and Bloch, D. 2001. Vespur. *Frøði* 1/2001: 4-7.
- ³ Bloch, D. 2003. Morsnigilin ella hin spanski snigilin. *Frøði* 1/2003: 16-18.
- ⁴ Bloch, D. and Mourier, H. 1994. Pests recorded in the Faroe Islands, 1986-1992. *Fróðskaparrit* 41 (1993): 69-82.
- ⁵ Bloch, D. and Hallas, T. 1988. Mider på færøsk skærpekød. *Entomologisk Tidsskrift*: 61-62.
- ⁶ Nielsen, S.A. and Nielsen, B.O. 2002. The Biting Midge *Culicoides impunctatus* Goetghebuer, 1920 (Diptera: Ceratopogonidae) recorded from the Faroes. *Fróðskaparrit* 50: 143-146.
- ⁷ Hallas, T.E. and Olsen, J. 1990. Skovflåt fundet på Færøerne. *Dansk Vet. Tidsskr.* 73(20): 1089-1090.

Hvar livir tjóvaklukkan?

Tjóvaklukkan er vanligasta skaðadjórið í føroyskum húsum, og livandi klukkur finnast alt árið. Oftast varnast ein tjóvaklukkuna, tá ið eitt ílat hevur staðið í eina tíð. Tá ílatið einaferð verður tikið fram aftur, liggja tey smáu myrku, hørðu dýrini í. Tjóvaklukkur eru eisini at finna í grýn- ella mjølpakkum og í turkaðari frukt.

Lívið hjá tjóvaklukkuni

Tjóvaklukkan víggjar um 1.000 egg, meðan hon er á lívi. Tey víggja í okkurt, sum ormveran livir av, t.e. alt lívfrøðiligt, ið liggur á goymslu ella sløðist. Til dømis liva tjóvaklukkur væl í útstappaðum fuglum, turrum flogkyktum og klæðum og kunnu so statta vera til stóran ampa fyri søvn. Ormveran verður 3-5 mm long, og hon kann spinna træðrir, tá ið hon gerst reivvera, tað er stigið, beint áðrenn tann vaksna klukkan flýgur út. Klukkur hava fýra stig í lívi sínum: egg, ormvera, reivvera og klukka. Um hon livir í stovuhita, tekur øll ringrásin 3-4 mánaðir, er tað kaldari sum hjá okkum, tekur tað longri tíð.

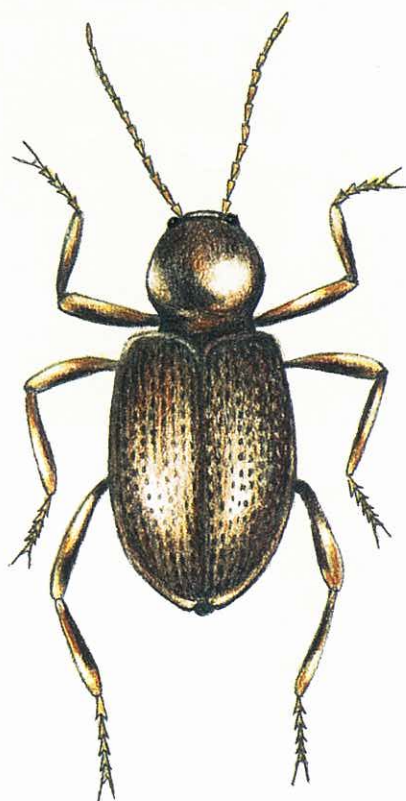
Tjóvaklukkan kann eisini liva uttandura á sumri, og hon er tá eisini í fuglareiðrum. Mestu fráboðanir um tjóvaklukkur eru frá juli til októbur.

Hvussu stóran skaða ger tjóvaklukkan?

Í Føroyum ger tjóvaklukkan ikki so nógv um seg í sethúsum. Hitin er ikki so høgur hjá okkum, at tjóvaklukkan er til í stórum nøgdum. Øðrvísi er, um hon kemur inn á goymslur við nógvum føðimøguleikum, t.d. á søvn ella goymslur við matvørum.

Hvussu verður tjóvaklukkan bast?

Í sethúsum er tað oftast nógv mikið at koyra pakkur burtur, sum tjóvaklukkur er í, og so dustsúgva væl og virðiliga. Ofta ger tað meira skaða at vaska ov nógv upp og niður aftaná, tí klukkum vantar ofta vætu, tá ið tær eru innandura. Dustsúgving er tí betri, og so er at minnst til at beina fyri dustsúgvarapösum, so klukkurnar ikki aftur spjást við bara at gnaga seg gjøgnum posan og út í húsini aftur.

Avstralsk tjóvaklukka.
(Mynd: Astrid Andreasen)

DORETE BLOCH

tók náttúruvísindaligt embætisprógv í djórafrøði við serligum atlit at vistfrøði antarfuglanna 1970 við Aarhus Universitet. Hon gjørdist fyrstøðari á Djóradeildini á Náttúrugripasavninum í 1980 og stjóri á Náttúrugripasavninum í 1997. Í 1994 fekk hon doktoraheitið fil.dr. í djóravistfrøði við grindahvalum sum evni við Lunds Universitet. Dorete hevur harumframt síðan 1974 verið lektari í lívfrøði á Fróðskaparsetri Føroya, og í 2001 fekk hon professaratign á sama stovni.

Teldupostur: doreteb@ngs.fo

Tjóvarnir á Toftanesi

Eitt 190 ára gamalt revsimál

Leirvík

ANJA ANDREASEN
FØROYA LANDSSKJALASAVN

HÁKUN ANDREASEN
FØROYA FORNMINNISAVN

Beint norðan fyri víkingagarðin á Toftanesi í Leirvík síggjast tvær smærri toftir, sum vórðu útgrivnar í sambandi við fornfrøðiligu rannsóknina, sum Føroya Fornminnissavn gjørdi árin 1982-1988. Áðrenn farið varð at grava, sást einki í lendinum til eystaru toftina, meðan norðurveggurin á vestaru toftini var sjónligur. Hesin veggur var partur av tí sonevndu Fløttu-toftini. Verða gomul skjøl granskað sæst, at tey goyma eina áhugaverda søgu um seinasta húsikið, sum við vissu hevur búleikast í Fløttu-toftini. Søgan er um, hvussu trupul lagnan hjá føroyskum fátækrafólki kundi vera fyrst í 19. øld.

21. januar - stuldurin

Hósdagin 21. januar 1813 fóru hjúnini Poul Høgnesen og Susanne Høgnedatter í skýmingini frá húsum. Leiðin gekk eftir bygdagøtuni úr Leirvík um fjallið til Norðragøtu, har tey komu umleið klokkan 7 á kvøldi. Ætlanin við túrinum var at stjala kjøt úr hjallinum hjá bóndanum Heine Johnsen. Komin fram á hjallin brutu hjúnini hjalshurðina upp. Tey fóru inn og tóku 4 skerpikrov, 3 fótamørar og ein turran háls. Síðani hildu tey leiðina aftur til Leirvíkar við tí, tey høvdu stolið. Byrðan var tung, so tey høvdu fyri neyðini at hvíla seg. Við ein stein settu tey krovini frá sær fyri at rinda møðina.

Tá ið tey komu aftur at húsum, skóru tey krovini sundur og lögdu tey í eina tunnu. Tað, sum ikki var rúmd fyri í tunnuni, bar Susanne oman undir bakkan, har hon goymdi tað í einari holu. Svongdín gjørdi um seg, so hjúnini ótu saman við børnunum nakað av kjøtinum beinanvegin.

Sama kvøldið legði Heine Johnsen til merkis, at kettan, sum hann hevði í hjallinum fyri at halda mýs og rottur burtur, var útsloppin. Hon var komin inn í roykstovuna, og tí hevði hann beinanvegin fingið illgruna um, at onkur hevði verið í hjallinum. Tá ið hann fór at kanna málið nærri, sá hann, at hjalshurðin var brotin, og at nakað av kjøti var horvið.

22. januar – leita í Gøtu

Dagin eftir, t.e. fríggjadagin 22. januar, fór Heine Johnsen til Leirvíkar, og heitti á John Poulsen og Niclaj Magnussen, báðir úr Leirvík, um at koma við sær at leita eftir horvna kjøtinum. Teir leitaðu í Gøtu, men funnu einki. Teir frættu harafturímóti, at okkurt illgrunasamt, sum kundi havt samband við tað horvna, var sæð við bygdagøtuna millum Norðragøtu og Leirvík. Fólk høvdu varnast, at við ein stein sást, at onkur hevði sett kjøt frá sær, tí restir av tálgu sótu eftir á steininum. Tá ið Heine Johnsen frætti tað, gjørdi hann av at fara til Leirvíkar at leita.

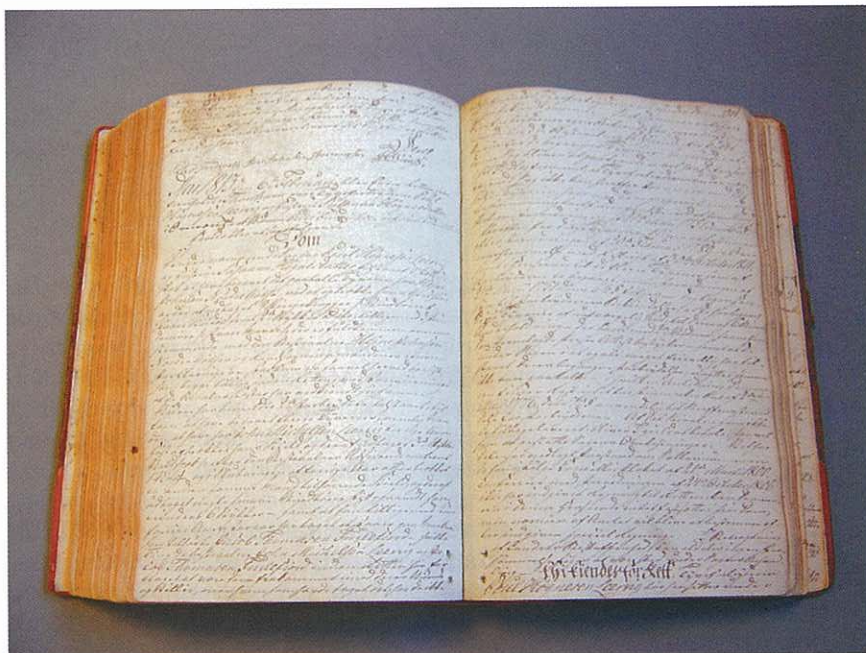
23. januar – avdúkingin

Leygarmorgunin 23. januar komu Heine Johnsen, John Poulsen og Niclaj Magnussen á gátt hjá Poul Høgnesen og Susanne Høgnedatter fyri at leita eftir tí stolna kjøtinum, men teir funnu einki. Ikki fyrr enn teir vóru á veg avstað aftur, rendu teir seg í Susanne, sum var farin oman undir bakkan eftir kjøtinum, sum hon ikki helt, lá nóg trygt, har tað var krógvað. Tá ið rannsóknararnir møttu henni, kravdu teir, at hon vísti teimum tað, ið tey høvdu stolið. Hon so gjørdi, og vísti teimum eisini á kjøtið, sum var goymt í tunnuni. Tað vísti seg tó, at familjan longu hevði etið $\frac{3}{4}$ krov.

Á henda hátt varð stuldurin avdúkaður, og hjúnini Poul og Susanne vórðu handtikin og flutt til Havnar til rættarsókn.

27. januar – fyrsti rættarfundurin

Mikudagin 27. januar vórðu hjúnini avhoyrd. Poul greiddi frá, at hann var 55 ár, føddur í Oyndarfirði, men hevði tey 19 árin, ið hann hevði verið giftur, búð í Leirvík. Hann og konan áttu 6 børn. Hann greiddi síðani frá, at hann og konan høvdu verið í Norðragøtu og stolið kjøt. Orsøkin til stuldurin var, at tey einki áttu at geva børnunum at eta. Í sama viðfangi greiddi hann frá, at hann seinasta heyst hevði stolið 3 stykkir av spiki frá John Michelsen í Leirvík. Árið fyri hevði hann stolið nakrar

*Dómurin úr
Justitsprotokol 1798-1815*

smáfiskar frá sama manni, men hvussu nógvar mintist hann ikki. Eisini viðgekk hann, at hann og konan høvdu stolið ein seyð seinasta vár frá Jacob Thomsen í Fuglafirði. Júst nær, hetta var hent, mintist hann ikki.

Frágreiðingin hjá Poul varð lisin fyri Susanne. Hon segði seg í øllum taka undir við manninum, og hon helt seg ikki hava meira at leggja aftur at tí, ið hann hevði greitt frá.

Næstur at greiða rættinum frá var Heine Johnsen. Hann segði, at hann 21. januar umleið klokkan 7 hevði lagt til merkis, at alt ruggaði ikki rætt. Hjalskettan var útsloppin. Hon var komin innar í roykstovuna, og tí hevði hann alt fyri eitt fingið varhuga av, at onkur hevði verið í hjallinum. Hann fór at kanna

Fløttutoftin

málið og fekk staðfest, at so var. Hjalshurðin var brotin, og kjøt var horvið. Síðani greiddi hann frá, hvussu hann saman við rannsóknarmonnunum hevði avdúkað tjóvarnar.

Nicljaj Magnussen og John Poulsen vórðu eisini kallaðir inn fyri rættin. Teir tóku báðir undir við frágreiðingini hjá Heine Johnsen, og høvdu einki meira at leggja aftur at málinum.

Nýggir upplýsingar, sum vóru komnir undan kavi í rættarmálinum, vóru, at Poul og Susanne eisini høvdu framt annan stuldur. Tey høvdu stolið frá John Michelsen í Leirvík og Jacob Thomasen í Fuglafirði. Tað varð tí avgjørt at senda boð eftir hesum báðum, og meðan bíðað varð, vórðu hjúnini sett í geglið.

4. februar – annar rættarfundur

4. februar varð rættarfundur aftur settur í Tórshavn. Møttir vóru sorinskrivarin Søren Sevel, løgrættumenninir Peter Friedriksen, Jacob Friedrik Buus, John Jacobsen og Thomas Olsen allir úr Tórshavn. Ákæri var fútin W. Hammershaimb og verji var sýslumaðurin John Weihe. Harafturat møttu tey bæði ákærdu og teir menn, sum stolið var frá, og rannsóknarmenninir Nicljaj Magnussen og John Poulsen.

Tey, sum møtt vóru í rættinum 27. januar,

høvdu ikki nakað stórvegis at leggja aftur at tí, sum tá var komið fram. Harafturímóti kundi John Mikkelsen greiða rættinum frá, at tað í november mánaði árið fyri var brotið inn í ein læstan hjall, sum hann átti. Har hevði hann mist 3 spikstykkir. Stutt fyri jól hevði onkur brotið inn í annan hjall, sum hann átti. Tá hevði John Michelsen saknað nakrar turrar smáfiskar, men hann var ikki heilt vísur í hvussu nógvar. Tvær aðrar ferðir hevði hann eisini verið varur við, at onkur hevði tikið spik í hjallinum. Hann hevði ongantíð fingið greiðu á, hvør tað var. At Poul Høgnesen var tjóvurin, hevði hann ikki illgruna um, fyrr enn hann hevði frætt, at hesin sjálvur hevði viðgingið stuldurin í rættinum.

Jacob Thomasen greiddi rættinum frá, at tað var rætt, at hann hevði saknað ein seyð. Hann hevði tó ikki verið greiður um hvat, ið var vorðið av honum, fyrr enn hann hevði frætt, at Poul Høgnesen hevði viðgingið stuldurin í rættinum.

5. februar – prósturin verjir

5. februar lögdu ákærin og verjin sínar tulkningar av málinum fram. Sum so kom einki av týdningi fram, men millum annað varð víst á eitt áhugavert skriv frá próstinum á Nesi,

Bygdagøtan um
Leirvíksfjall til Norðragøtu

Andreas C. Djurhuus. Próstururinn royndi í skrivinum at verja tey ákærdu. Hann greiddi frá, at hjúnini vóru fátaek, at tey áttu nógv børn, og at lívskorini tí ikki vóru av teimum frægu. Harafturat helt prósturur seg vita, at Heine Johnsen, sum stolið varð frá, ikki kom at líða nakra neyð av stuldrinum.

6. februar – dómurinn

6. februar varð dómur felður. Sorinskrivarin metti, í samsvari við fyriskipan frá 21. mai 1751 §6, at tað var ikki rætt, tá ið verjin hevði ført fram, at tey ákærdu einans kundu revsast fyri síðsta stuldrin, tí at tað var tá tey vórðu avdúkað. Tey ákærdu høvdu viðgingið seg sek í fleiri stuldrum. Hetta mátti sigast vera nóg góð prógv. Málið skuldi dómast eftir fyriskipan frá 20. februar 1789, og í samsvari við boðbræv (reskript) frá 30. oktober 1811. Tað skuldi tó takast fyrivarni fyri, at hjúnini vóru ógvuliga fátøk. Eisini var tað týðningarmikið, at tey høvdu viðgingið síni brotsverk sjálvboðin. Sorinskrivarin valdi tí at nýta boðbrævið fyri Finn-mørkina frá 2. mai 1776 §7 fyri at kunna gera revsingina linari.

Dómurinn var soljóðandi:

THI KIENDES FOR RETT

Tyvsforbryderen Poul Høgnesen Leervig bør hensættes under Bevogtning i Færøernes Arresthuus 1 /. siger et Aar ./ og Susanna Høgnedatter, 6 /. siger sex Maaned. / og der gives et bestemt Arbejde og Underholdning, med hvad der er fastsat for Forbrydere i Kiøbenhavn's Forbædringshuus – saa bør de og erstatte Værdien af de bestiaalne Ting som ikke ere fremkomne - samt den Skade deres Indbrud har forarsaget, efter nedlagt Paastand – nemlig: til Hejne Johnsen Nordre Gøthe 1rd 4sk, John Michelsen Leervig 1rd 72 sk og til Jacob Thomasen Fuglefiord 1 rd – samt en for begge og begge for en at erstatte alle af deres Action lovlige flydende Omkostninger, efter derover til Amtet indgivne Regninger – alt efterkommes og udføres efter Øvrighedens nærmere Foranstaltning.

Eftir at dómurinn varð lisin upp fyri teimum, søgdu tey bæði seg vera nøgd við dómin og at tey ikki ynsktu at skjóta hann inn fyri hægri rætt.

25. mars - uppboðssølan

Hjúnini áttu ongan reiðan pening. Fyri at gjalda hvørjum sítt, varð 25. mars sama ár uppboðssøla hildin í Leirvík yvir “Tyvsforbryderne Poul Høgnesen og Kones fælleds Boe”. Í Auctionsprotokol 1812-1822 hjá sorinskrivaranum sæst, at talan má vera um alt, undan-

Keldur

Føroya Landsskjalasavn sorinskrivarasavnið:
Auctionsprotokol 1812-1822
Dokumenter til justitsprotokollen 1808-1820
Justitsprotokol 1798-1815

tikið klæðini, sum varð selt. Húsini, sum vóru ein glasstova, ein roykstova og fjós, vóru fyrst á skránni. Síðani eitt lítið gamalt gróthús, ein kakkulovnur, og ein 7 ára gomul kúgv. Tað sindrið av jørð, ið tey áttu, varð selt. Harafturat kann til dómis nevnast, at ein vøgga, nakrar dyllur, stokkar, nakrar gamlar bøkur, ein manglifjøl og 9 gamlir slitnir húkar saman við nógvum øðrum smálutum eisini endaðu á uppboðssøluni. Mestsum alt bleiv selt, og keypararnir rindaðu væl meira enn ásettu virðismetingina.

Eftir revsingina

Revsimálið úr Fløttutoftini má sigast hava verið ein rættargangur, ið neyvan hevði fingið sín líka nú á døgum. 21. januar brutu hjúnini inn í hjallin í Norðragøtu. 6. februar varð dómur avsagdur og 25. mars varð heim teirra selt á uppboðssølu.

Hjúnini komu ikki aftur á Toftanes at búgva, men fluttu ístaðin til aðra føroyska bygd. Tey gjørdust gomul fólk, men lagnan var teimum ikki blíð. Hóast tey høvdu sitið revsingina, merkti hetta ikki, at hendingin varð gloymd. Søgán um tjóvarnar á Toftanesi hevur í skjótt 200 ár livað á mannamunni.

Longu í 1813 vórðu hendingarnar festar á blað, og eru hesi skjøl varðveitt. Tí ber í dag til at fara á Landsskjalasavnið at leita fram upplýsingar um tilburðin. Endurbygda Fløttutoftin norðan fyri Salváranna á Toftanesi gevur eisini eina ábending um, hvørjum umstøðum eitt húski búleikaðist undir fyrst í 19. øld.

Myndirnar hevur Hákun
Andreasen tikið

ANJA ANDREASEN

Cand. phil. í søgu og síðsøgu
Arbeiðir á Føroya Landsskjalasavni

Teldupostur: anjand@lss.fo

HÁKUN ANDREASEN

BA í søgu og síðsøgu
Arbeiðir á Føroya Fornminnisavni

Teldupostur: hakuna@natmus.fo

Postkort við tara

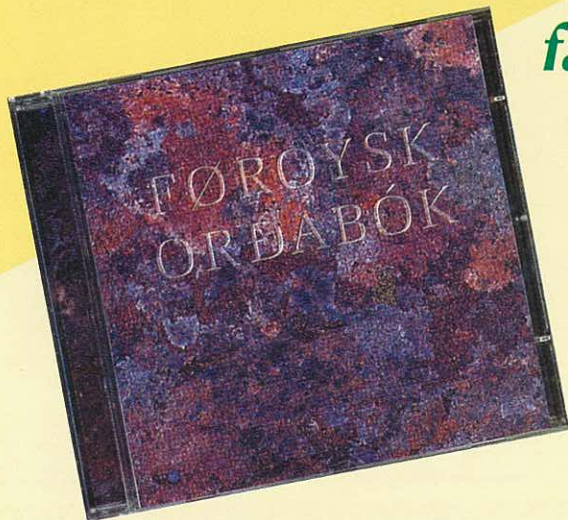
RUTH NIELSEN
BOTANISK MUSEUM & CENTRALBIBLIOTEK

Tað ber til at prýða postkort við vøkrum tara. Breiðið hann út oman á eitt pappír ella eitt kort niðri í einum bakka við sjógvi. Lyftið pappírið ella kortið við taranum varisliga upp og leggið tað til turkingar millum gamlar avísir, tí tær drekka vatnið í seg. Tarin er turrur, tá ið hann eftir nøkrum døgum ikki longur kenst kaldur. Skiftið avísirnar nakrar ferðir, so at tarin ikki gerst hýggjuskotin. Í tara eru límevni, so hann festist av sjálvum sær at pappírinum. Leggið tí eitt tunt klæði oman yvir hann, so hann ikki verður fastur í avísunum. Takið klæðið varisliga burtur, tá ið tarin er turrur.

Móðurmálsorðabókin

fæst nú aftur á fløgu

Nógvir nýtslumøguleikar

- Leita eftir einstøkum orðum, orðapørtum og setningum.
- Kanna eftir, hvussu nógv orð eru markað sum t.d. bíbliuorð, lögfrøðiorð og onnur frøðiheiti.
- Kanna eftir, hvussu nógv orð eru serstøk fyri eitt nú sumbiarmál.
- Kanna, um nakar merkingarmunur er millum orðini kona og kvinna í samansetingum.
- Ger egnar viðmerkingar til orðabókina, rættingar o.a.

Krøv til útgerð: Ein PC-sambærilig telda við 80386 ella hægri gerli. Windows 95/98/NT/2000 stýriskipan. Fløgustøð og 9 MB tøk á harðdiskinum.

**Fróðskaparsetur Føroya og
Føroya Fróðskaparfelag**

Fýrur

Í hesi útgávuni av Frøði hevur Dorete Bloch við grein um avstralsku tjóvaklukkuna sett sær fyrri at skriva um skaðadjór í Føroyum. Næsta skaðadjórið, ið verður lýst í greinarøðini, er fýrur, sum helst er betur kendur í Føroyum. Hetta er í øllum førum eitt skaðadjór, ið seint verður gloymt av teimum, sum hava havt trupulleikar av tí. Fýrur kann nevnliga gera stóran skaða, hóast hann er so lítil, at trupult kann vera at fáa eyga á hann.

Brúdleyp í Føroyum

Tað er ikki sum at siga tað at giftast í dag. Tað er so nógv, sum skal samhóska, - pløggini hjá brúðrini bæði uttan og innanundir skulu hóska til skjúrtuna hjá brúðgómimum, pyntið á borðinum og ikki at forgloyma brúdleypskøkuna. Brúdleypssiðirnir eru nógv broyttir, og í næsta nummari av Frøði verður greitt nærri frá brúdleypssiðum í Føroyum fyrr og nú. Tað verður gjørt við støði í nýggju bókini hjá Jóan Paula Joensen, professara, um sama evni.

Gróthúsvatn

Millum greinarnar í Frøði 1/2004 er ein grein um Gróthúsvatn í Sandoyinni. Hetta er fyrsta greinin í eini greinarøð um áhugaverd og serstøk støð í Føroyum. Tað er teir báðir plantufrøðingarnir Anna Maria Fossaa og Magnus Gaard á Náttúrugripasavninum, sum skiftast um at skriva greinarnar. Greinina um Gróthúsvatn hevur nýklakti doktarin í plantufrøði, Anna Maria Fossaa, skrivað.

